

Олена Іщенко
Андрій Іщенко

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Підручник для 3 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)

ЧАСТИНА 2

Рекомендовано Міністерством освіти
і науки України

Київ
Літера ЛТД
2020

Рекомендовано Міністерством освіти і науки

*Відповідно до Типової програми колективу авторів
під керівництвом Р. Б. Шияна*

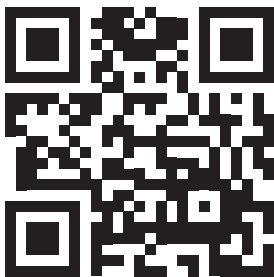
Іщенко О. Л.

Українська мова та читання : підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х частинах) : Ч. 2 / О. Л. Іщенко, А. Ю. Іщенко. – Київ : Літера ЛТД, 2020. – 112 с.

Підручник «Українська мова та читання» є частиною комплекту, до якого входять підручники «Я досліджую світ» (автори: О. Л. Іщенко, О. М. Ващенко, Л. В. Романенко, К. А. Романенко, Л. В. Козак, О. М. Кліщ) та «Математика» (автори С. П. Логачевська, Т. А. Логачевська, О. А. Комар). Тематична синхронізація трьох підручників забезпечує реалізацію принципу наскрізної інтеграції.

Електронні додатки до підручника – календарно-тематичне планування, авторські розробки уроків та презентації – у вільному доступі за посиланням <http://ukrmova3.e-litera.com.ua/> і за QR-кодом.

*Усі зображення обкладинок книжок та ілюстрації вміщено з навчальною метою
і не для реклами.*



© Іщенко О. Л., Іщенко А. Ю., 2020
© «Літера ЛТД», 2020

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ



Домашнє завдання



Пам'ятка



Правило



Портфоліо



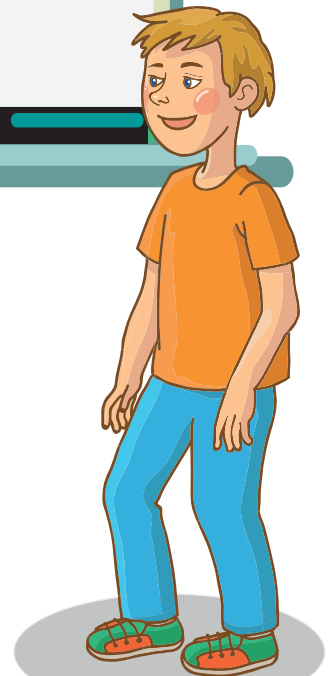
Робота в парах

А Б В

Завдання на вибір
різного рівня
складності



Робота в групах



ЗМІСТ

V. «Коли ще звірі говорили»

Будова слова.
Суфікс



Порівнюємо казки. <i>Українська народна казка «Котик і Півник».</i> Н. Забіла. <i>Кіт і півник</i> -----	6
Правопис префіксів з-, с- -----	8
Апостроф після префіксів -----	9
Інсценізуємо казку. О. Олесь. <i>Лисичка, Котик і Півник</i> -----	10
Правопис префіксів -----	12
Переносимо слова з префіксами -----	13
Порівнюємо байки. <i>Езоп. Мурашки й Цикада.</i> <i>Л. Глібов. Коник-стрибунець</i> -----	14
Виділяємо суфікси -----	16
Утворюємо слова з суфіксами -----	17
Дописуємо казку. <i>М. Балштайт. Про лева, який не вмів писати</i> -----	18
Розбираємо слова за будовою -----	20
ПЕРЕВІРЯЄМО, ЩО ВМІЄМО І ЗНАЄМО -----	21

VI. Такі різні книжки!

Частини мови.
Іменник

Розрізняємо частини мови. В. Голобородько. <i>Сільська школа. По ягоди. Осіннє дерево</i> -----	22
Визначаємо мету текстів -----	24
Іменник -----	26
Складаємо розповідь за малюнками. <i>А. Василенко. Комікс «На току»</i> -----	27
Групуємо іменники -----	29
Добираємо іменники -----	30
Шукаємо інформацію в журналі -----	31
Вивчаємо рекламні тексти до книжок -----	32
Власні і загальні назви -----	34
Розподіляємо іменники за родами -----	35
Знайомимося з книжкою. <i>І. Карпа. День усіх білок</i> -----	36
Визначаємо рід іменників -----	38
Знаходимо цікавий уривок. <i>І. Карпа. День усіх білок</i> -----	39
Змінюємо іменники за числами -----	40
Визначаємо число та рід іменників -----	41
Готуємо презентацію книжки -----	42
Презентуємо книжку -----	43
Змінюємо іменники за питаннями. <i>Г. Тютюнник. Степова казка</i> -----	44
Ставимо питання до іменників. <i>Г. Тютюнник. Степова казка</i> -----	46
Як вести читацький щоденник -----	47
ПЕРЕВІРЯЄМО, ЩО ВМІЄМО І ЗНАЄМО -----	48

VII. До джерел	Досліджуємо міфи	50
Прикметник	Прикметник	51
	Порівнюємо міфи	52
	Як прикметники пов'язані з іменниками	53
	Думаємо, як поет. <i>С. Федорченко. Нумо, хто кінець знайде?</i>	54
	Добираємо прикметники	56
	Змінюємо прикметники за числами. <i>Українська народна колядка «Як ще не було початку світу»</i>	57
	Добираємо ілюстрації до тексту	59
	Змінюємо прикметники за родами і числами	60
	Вчимося пояснювати.	
	<i>Чому ми бачимо дихання в холодний день?</i>	61
Працюємо з візуальною інформацією. <i>«Імо українське!»</i>	62	
Розпізнаємо пряме і переносне значення прикметників	64	
ПЕРЕВІРЯЄМО, ЩО ВМІЄМО І ЗНАЄМО		65



VIII. Місця і люди

Дієслово

Дієслово	
Зв'язок дієслів з іменниками в реченні	
Вивчаємо минуле через мову	
Досліджуємо рідний край за допомогою віршів.	
<i>Володимир Лучук. Скільки рік на Україні</i>	
Добираємо дієслова – синоніми і антоніми	
Визначаємо час дієслова	
Порівнюємо тексти. <i>Змієві вали</i>	
Ілюструємо вірші	
З'ясовуємо мету автора. <i>Франческа Сання. Подорож</i>	
Добираємо дієслова	
Визначаємо ідею плаката	
Частка не з дієсловами.	
Правильно пишемо частку не з дієсловами	
Вивчаємо рекламну листівку	
В аеропорту й на залізничному вокзалі	
Читаємо розклад	
ПЕРЕВІРЯЄМО, ЩО ВМІЄМО І ЗНАЄМО	

IX. Сім'я – громада – Україна

Повторення вивченого в третьому класі

Визначаємо настрій. <i>Саша Кочубей. Сім нескладух Говорухи</i>	
Речення	
Будова слова	
Незвичайні коліскові. <i>Борис Мозолевський.</i>	
<i>Коліскова синові в наметі під Гаймановою могилою.</i>	
<i>Іван Малкович. Понад Дніпро гуде метро</i>	
Пишемо офіційного листа	
Читаємо і пишемо електронні листи	
Частини мови	
<i>Які обов'язки має Президент України</i>	
Висловлюємо власну думку	
Значення слова	



ПОРІВНЮЄМО КАЗКИ

1. Прочитайте уривок з української народної казки та казки Наталі Забіли. На яку відмінність ви одразу звернули увагу?

Котик і Півник

Українська народна казка про тварин

Був собі Котик і Півник, та й побратались. От Котикові треба іти по дрова, він і каже Півникові: «Сядь же ти, Півнику, на печі та їж калачі, а я піду по дрова; та як прийде Лисичка, то не озивайсь!» Пішов.

Коли ж біжить Лисичка. «Півнику, братику, одчини! Півнику, братику, одчини! Як не одчиниш, оконце видеру, борщик з'їм і тебе возьму». А Півник каже: «То-ток, то-ток, не велів коток! То-ток, то-ток, не велів коток!» От Лисичка оконце видрала, борщик з'їла і Півника взяла. Несе його, а він кличе Котика – співає:



Мій Котику,
Мій братику!
Несе мене лиса
За кленові ліса,
За крутії гори,
За бистрії води...

От Котик почув, прибіг, одняв Півника і поніс додому та й каже знов: «Гляди ж, Півнику, як прийде Лисичка, не одкликайся, бо тепер я піду далше!»

Кадр із мультфільму «Котик і Півник», студія «Київнаук-фільм», 1991 р. Сценаристка і режисерка Алла Грачова, художник Микола Чурилов, композитор Юрій Шевченко.



Кіт і півник

Була собі хатиночка,
навколо неї пліт.
Жили в хатинці півничок
і сірий кіт-воркіт.
Кіт зрання та до вечора
у лісі полював,
а півник в хаті порався
та квіти поливав.
От якось вранці вирушив
до лісу кіт-воркіт.
Аж тут лисичка хитрая
прибігла до воріт.
Прибігла, облизалася
гостреньким язичком
та й почала виспівувать
солодким голоском:
— Ой півнику-когутику,
який ти молодець!
Голівка в тебе масляна,
червоний гребінець.

Нема ні в кого пір'ячка
такої довжини...
Ой вийди на подвір'ячко,
ворота відчини!
Сподобалися півнику
привітливі слова,
він за ворота виглянув:
— А хто це там співає?
Схопила лиска півника
та й кинулась в байрак!
Кричить і б'ється півничок,
не вирветься ніяк.
— Ой котику-воркотику,
біжи сюди, біжи!
Звільнитися від ворога
мені допоможи!
А кіт ще недалеко був,
щодуху пострибав,
нагнав хвостату злодійку
і друга врятував.



Наталя Забіла



2. Читайте абзацами народну казку і добирайте відповідний уривок з віршованої літературної казки.



3. Складіть таблицю. Які відмінності між казками ви помітили?

	<i>Народна казка</i>	<i>Казка Наталі Забіли</i>
Іменники — назви героїв, частин тіла		
Прикметники, які описують героїв		





ПРАВОПИС ПРЕФІКСІВ З-, С-

1. Прочитайте. Поясніть, чим відрізняються слова в парах.

кликав — покликав
вибіг — прибіг
ніс — заніс

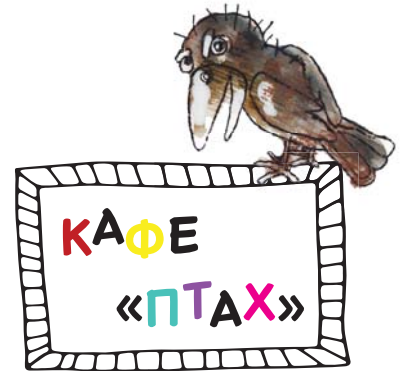
бив — відбив
лив — розлив
рушив — вирушив

рятував — врятував
глянув — виглянув

■ Для чого служить префікс? Як його знайти у слові?

2. Прочитайте. Поясніть правопис префіксів с-, з-.

{ Перед буквами **к, ф, п, т, х**
 пишеться тільки префікс **с-**:
 спітав, сказати.
 Перед усіма іншими буквами
 пишеться префікс **з-**: звільнити



створив	спочатку	зловити	зробити
сфотографували	скласти	зліва	зшити

■ Складіть і запишіть речення зі словом, у якому найбільше складів.

3. Спишіть, додаючи префікс с- або з-.

..терти, ..несла, ..кажу, ..хилити, ..мовчу, ..хвалити, ..німаю.

4. Прочитайте. З яких казок ці уривки? Випишіть слова з пропущеними префіксами с-, з-.

1. ..хопила лиска півника.
2. ..вільнитися від ворога мені допоможи!
3. Цупну ніжками, ...колю ріжками, хвостиком замету.
4. Думала наїстися на цілий тиждень, а лише **облизня** ..піймала.

■ Спишіть друге речення, доповнивши його звертанням.

■ Поясніть значення виділеного виразу.



5. Випишіть слова з префіксами с-, з-.

Спитати, зловити, злодійка, стерти, співають, знести, стрибав, зранку, сподобалися, спав, збігти, спекти.

АПОСТРОФ ПІСЛЯ ПРЕФІКСІВ



1. Напишіть диктант у парі.

Скочив, розстелив, схибив, безкоштовно, скотилися, здав, розкусив, розширений, безсовісний, зшити, зварили.

2. Прочитайте. У яких словах є звук [й]? Якими буквами він позначений? Після якого звука ми його чуємо?

Від'єднати, пір'ячко, в'ється, м'ята, п'ю, роз'яснити.

- Спробуйте прочитати слова без звука [й]. Пригадайте, що позначає апостроф.

Під-, з-, об-,
роз-, без-,
від-, в-.

Якщо префікс закінчується на твердий приголосний, а корінь починається з **я, ю, є, ї**, то після префікса пишеться апостроф: з'їла, об'їхати.



3. Прочитайте. Спишіть, позначте префікс.

Від'їхати, поїхав, підійшла, з'їсти, зірвати, пострибав, з'ясувати, пояснити, відчинити.

- Поясніть, чому не у всіх словах після префікса є апостроф.

4. Прочитайте. Утворіть і запишіть слова з поданими префіксами.

З-	їсти	З-	кипіти
	їхати		дичавіти
	єднатися		нести
	являтися		долати
	юрмитися		трусити
		С-	



5. Запишіть слова у три стовпчики: 1) з апострофом після префікса; 2) з апострофом у корені; 3) без апострофа.

М..ята, з..їсть, з..явитися, ви..явилося, духм..яний, пір..я, на..їжачитися, зв..язали, кров..ю, ганчір..я, по..їхав, мор..як, подвір..я, б..ється, об..їзд.



ІНСЦЕНІЗУЄМО КАЗКУ

1. Прочитайте уривок із п'єси Олександра Олеся. Читаючи, звертайте увагу, чим п'єса відрізняється від народної казки за змістом і будовою.

П'єса — це твір, написаний спеціально для театру. У кожній п'єсі є дійові особи. Роль кожної дійової особи виконує актор.

Лисичка, Котик і Півник

Інсценізована казочка в двох картинах



Ремарка — пояснення автора про місце дії, характер, поведінку дійових осіб

Ліс. Хатка Котика і Півника. Півник пасеться, Котик з сокирою щось майструє.

ЗАЙЧИК (*вбігає*): Здоровенькі були!

ПІВНИК: Здоровенькі!

КОТИК: Що нового, Сіренький?

ЗАЙЧИК: А я чув, як Лисиця Сороку прохала, Щоб дорогу до вас показала.

КОТИК: От тобі й на! Ну, а що ж вона?

ЗАЙЧИК: А Сорока сказала, щоб вона... почекала!

ПІВНИК: Ха-ха-ха! Як Сороку побачу, Щиро, щиро, сердечно віддячу.

КОТИК: Але, Півнику-братіку, бережись, На всі боки уважно дивись, Бо Лисиця — хитрий звір І куди страшніший як тхір!

ПІВНИК: Отаке сказав! Звичайно — не ловитиму ґав.

КОТИК: Як піду я в ліс на роботу, Зачини ворота, двері позамикай І нікого без мене в хату не пускай!

Котик з сокиркою і Зайчик прощаються з Півником і зникають. Півник замикається в хаті. Лисичка виходить, озиряється на всі боки і стає за деревами.



ЛИСИЧКА:

Півнику, Півнику, ану, встань!
Відчини віконечко та поглянь!
Скільки тобі зерняток принесла,
А ще більш розсипала, як несла.
Є у мене житечко і пшоно,
Ллється, наче золото, з рук воно,
Позбирай же, Півнику, швидше все,
А то його буйний вітер рознесе,
Полетить за гори та за море з ним,
Віддасть його вихорам навісним.
Ті ж розсиплять зернятка по степах,
По байраках темних, по ярах;
Хіба ж тобі, Півнику, не болить,
Що не стане зернятком через мить?!



ПІВНИК: Хто це мені пісеньку проспівав?

ЛИСИЧКА (з-за дерева):

А ти мене, Півнику, не пізнав?
Я маленька пташечка з чужини,
А живу на кущику бузини.

ПІВНИК: А я думав — Лиска кличе
І неправду каже в вічі.

(Розчиняє вікно і виглядає)
Де ж ти, пташечко моя?!

ЛИСИЧКА: Пташка в лісі, а тут я!!!
(Вискакує, хапає Півника, в'яже і несе)

ПІВНИК (співає):

«Котику-братіку,
Несе мене Лиска
За кленові ліси,
За круті гори,
За бистрії води, —
Порятуй мене!..»



ЛИСИЧКА:

Котик-братік не почує
І тебе не порятуює.

- 2.** Підготуйтеся до інсценізації казки. Об'єднайтеся в групи і сплануйте свою гру.
 - Що говорять і роблять персонажі?
 - Як вони розмовляють одне з одним?
 - Які предмети (реквізит) потрібні для вистави?
 - Хто яку роль гратиме?
- 3.** Проведіть репетицію. Поекспериментуйте з:
 - інтонацією;
 - жестами (мовою тіла);
 - мімікою (виразом обличчя).
- 4.** Продемонструйте свою виставу.
- 5.** Розкажіть, що вам сподобалося у виставі кожної групи.
- 6.** Оцініть свій внесок у роботу групи.



ПРАВОПИС ПРЕФІКСІВ

1. Прочитайте. Замініть кожне виділене слово протилежним за значенням. За потреби відповідно змінюйте інші слова у словосполученні.

Розсипати зерно, занести до хати, виїхати на гору, роз'єднати ланцюг, зав'язати мішок, зачинити вікно.

2. Прочитайте. Випишіть тільки ті слова, у яких апостроф стоїть після префікса.

М'ятний, без'язикий, пам'ятка, з'єднання, з'їжджати, роз'яснення, в'юн, під'їзд, полум'я, об'їзд.



3. Прочитайте. Вивчіть напам'ять, розкажіть одне одному. Запишіть з пам'яті. Перевірте роботи одне одного.

Півнику, Півнику, ану, встань!
Відчини віконечко та поглянь!
Скільки тобі зерняток принесла,
А ще більш розсипала, як несла.

■ Позначте префікси.

4. Прочитайте правило.

Щоб було зручно вимовляти слова, замість префікса **з-** вживають префікс **зі-**:
зійшли, зігріти.

■ Утворіть від поданих слів слова з префіксом **зі-**.

Рвати, тріть, щулитися, м'яти, гне, тліти, мліти, в'яне.

5. Прочитайте. До слів у дужках доберіть споріднені з префіксами **роз-**, **без-** або **з-**, **с-**. Утворені словосполучення запишіть, вставляючи пропущені букви.

(П..кти) п..ріг, (косити) оч..рет, (істи) ..п..льсин, (танути) за хв..лину.



6. Прочитайте. Випишіть тільки ті слова, у яких апостроф стоїть після префікса.

М'ятний, без'язикий, пам'ятка, з'єднання, з'їжджати, роз'яснення, в'юн, під'їзд.



ПЕРЕНОСИМО СЛОВА З ПРЕФІКСАМИ

1. Прочитайте. Деякі слова поділено для переносу неправильно. Випишіть їх, правильно поділивши для переносу.

Круті-ї, го-ри, мален-ька, пта-шечка, сид-жу, здоровень-кі, пів-ник, коль-оровий, чуж-ина, кле-нові, ґу-дзик, бой-овий, я-рами, за-йчик, бур-’яни.

■ Пригадайте правила переносу слів з рядка в рядок.

2. Прочитайте правило.

Коли переносите слова з рядка в рядок, не відривайте останню букву префікса і першу букву кореня.

Апостроф не відривають від попередньої букви.

3. Поділіть слова для переносу з рядка в рядок.

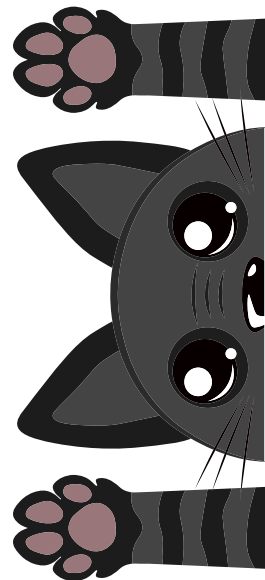
Розказати, приїзд, розсада, об’єднати, з’їхати, під’їхати, беззубий, розвиднилося, віддячити, приєднання, від’їжджати.

4. Прочитайте пісню Котика.

Мур, мур, мур...
Буде мій щур.
Стану я з ним гратись,
Стану **забавлятись**,
То піймаю, то пущу,
То **підкину**, то **впущу**.

- Спишіть, у виділених словах позначте префікс.
- Поділіть виділені слова для переносу.
- Випишіть синоніми, доповніть синонімічний ряд.
- Випишіть антоніми.

Правильно	Неправильно
під-живляти	пі-дживляти
роз-тратити	ро-зтратити
від-’їхати	розт-ратити
зі-рвати	від-’їхати
під-сніжник	зір-вати
	пі-дсніжник
	підс-ніжник
роз-’єднати	роз-’єднати





ПОРІВНЮЄМО БАЙКИ

1. Прочитайте байку давньогрецького байкаря Езопа. Розкажіть про її будову.

Мурашки й Цикада

Мурашки взимку сушили на сонці вогке збіжжя. До них підійшла голодна Цикада й попросила, щоб їй дали їсти.

Вони спитали: «А що ти робила влітку?». А вона їм: «Я не байдикувала, я співала».

На це Мурашки, сміючись, відповіли: «Якщо ти співала влітку, то потанцюй узимку».

Не слід зневажати нічого, щоб згодом не довелося шкодувати.

НАЗВА — ПРЕДСТАВЛЯЄ ДІЙОВИХ ОСІБ

ЗАЧИН — МІСЦЕ ДІЇ, ЗУСТРІЧ ДІЙОВИХ ОСІБ

ОСНОВНА ЧАСТИНА — ЗАЗВИЧАЙ ОДНА ПОДІЯ, КОРОТКІ РЕЧЕННЯ

КІНЦІВКА

МОРАЛЬ — ПОВЧАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

2. Український поет Леонід Глібов використав сюжет (подію) Езопа. Прочитайте байку Глібова і порівняйте її з давньогрецькою. Чого вчать обидві байки?



3. Розіграйте байку.

4. Випишіть назви дійових осіб обох байок. Підкресліть початкові літери. Складіть правило: як пишуть назви дійових осіб байок?

5. Прочитайте іменники — назви рис характеру. Поясніть значення цих слів (який словник може вам допомогти?).

Старанність, легковажність, працелюбність, поміркованість, безвідповідальність, лінь.

- Які з характеристик підходять до Мурашок/Мурав'я, а які — до Цикади/Коника-стрибунця? Випишіть їх у два стовпчики.

Коник-стрибунець

У степу, в траві пахучій,
Коник, вдатний молодець,
І веселий, і співучий,
І проворний стрибунець,
Чи в пшениченьку, чи в жито,
Досхочу розкошував
І цілісінькеє літо,
Не вгаваючи, співав;
Розгулявся на всі боки,
Все байдуже, все дарма...
Коли гульк — аж в степ широкий
Суне злючая зима.
Коник плаче, серце мліє;
Кинувсь він до Мурав'я:
— Дядьку, он зима біліє!
От тепер же згину я!
Чуєш — в лісі ворон кричє,
Вітри буйнії гудуть?
Порятуй, порадь, земляче,
Як се лихо перебудуть!
— Опізнився, небораче,—
Одказав земляк йому,—

Хто кохав життя ледаче —
Непереливки тому.
— Як же в світі не радіти?
Все кругом тебе цвіте,—
Кажє Коник,— пташки, квіти,
Любе літечко на те;
Скочиш на траву шовкову —
Все співав би та співав.—
На таку веселу мову
Муравей йому сказав:
— Проспівав ти літо боже,—
Вдача вже твоя така,—
А тепер танцюй, небоже,
На морозі гопака!



6. Намалюйте ілюстрації «до» і «після»: на «літній» — Мурашок, які працюють, і Цикаду, що співає. А що буде на другому малюнку?

7. Прочитайте уривок з твору учня 3-го класу. Чи згодні ви з його думкою? Обговоріть.

Я не вважаю, що Коника потрібно засуджувати. Люди мають думати не тільки про їжу. Нам потрібні й ті, хто несе красу: музиканти, поети, художники.





ВИДІЛЯЄМО СУФІКСИ



- 1.** Прочитайте. Що спільного в словах кожного рядка? Чим вони відрізняються?

Квіти, квітка, квіточка, квітковий.

Трава, травичка, травиченька, трав'яний.

Літо, літечко, літній.

- Спишіть. Виділіть у словах закінчення і основу, а потім корінь.



Суфікс — це частина слова, яка стоїть після кореня і служить для утворення нових слів:

колос^ок, мураш^ка, пшенич^{ен}ька.

- 2.** Позначте суфікси в словах вправи 1.

- Поміркуйте, чим подібні префікс і суфікс. Чим вони відрізняються?

- 3.** Прочитайте. Спишіть, позначте суфікси. Що у словах кожної групи спільне, а чим вони відрізняються?

Вітер, вітерець, вітрисько. Дуб, дубок, дубище. Ліс, лісок, лісище.

- Які суфікси мають зменшувально-пестливе значення, а які — збільшувально-зрубіле?

- 4.** Запишіть подані слова у три стовпчики: іменники, прикметники, дієслова. Позначте суфікси, поясніть їх значення.

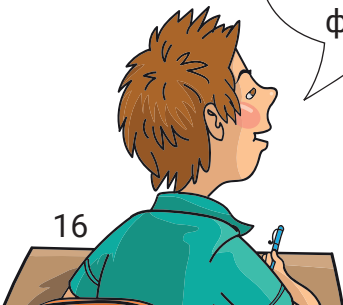
Біленький, їстоньки, байкар, питоньки, цілісіньке, стрибунець, танцюрист, спатоньки, гарненький, ледар.

Українська мова унікальна — у нас є навіть зменшувальні форми дієслова!



- 5.** Спишіть уривок з вірша Леоніда Глібова. Позначте суфікси.

Зимонько-снігуронько,
Наша білогрудонько,
Не верти хвостом,
А труси тихесенько,
Рівненько, гладесенько
Срібненьким сніжком.



УТВОРЮЄМО СЛОВА З СУФІКСАМИ

1. Утворіть від поданих іменників інші іменники — зі зменшувально-пестливим значенням. Запишіть, виділіть суфікси.

Зразок: лихо — лишенько.

Лихо, пісня, зима, мороз, рука, нога.

- Підкресліть букви, які позначають звуки, що чергуються.
- Утворіть зменшувально-пестливі форми від імен своїх однокласників.

2. Прочитайте. Замініть подані в дужках сполучення слів одним словом.

Зразок: степ (не має меж) — степ безмежний.

Коник-стрибунець (не має дому). Людина (без душі).

Небо (без хмар). Танцював (без перерви).

3. Завдання на вибір.

А. Що означають ці схеми? Доберіть до кожної схеми слова з поданих нижче.



Сніг, кінь, коник, пролісок, ліс, сніжок, лісок, підсніжник.

Б. Доберіть до кожної зі схем слова з коренем -хмар-.

В. Доберіть свої приклади до кожної зі схем.

4. Спишіть речення. Виділіть суфікси в назвах мешканців міст.

У Києві живуть кияни і киянки. Жителів Одеси називають одесити і одеситки. У Запоріжжі мешкають запоріжці і запоріжки. А в Ужгороді — ужгородці й ужгородки.

- Напишіть, як називають мешканців вашого міста.

5. Запишіть слова, які складаються з таких частин.

			
	хат	ин	а
		н	ій
	зим	оньк	ий
		ов	

А кінь і коник — це споріднені слова?



ДОПISУЄМО КАЗКУ

- 1.** Прочитайте уривок із сучасної казки німецького письменника і карикатуриста Мартіна Балштайта «Про лева, який не вмів писати».



Лев не вмів писати. Але це його не турбувало. Він міг гарчати і показувати зуби, і того вистачало.

Однак якось він зустрів левицю. Вона читала книжку і була така красива!

Левиця, яка читає, — це леді. А до леді треба писати листи. Він дізнався про це від місіонера, якого з'їв.

Тож леву була потрібна допомога. Спочатку листа за нього написала мавпа. У листі було таке: «Дорога, хочеш пострибати зі мною по деревах? Маю багато бананів. Дуже смачно. Чекаю. Лев».



«Нііііііііііі!» — загарчав лев. — **Я ніколи б такого не написав!»**

І лев розірвав листа. Потім він спустився до річки. Там бегемот мав написати для нього нового листа. Бегемот не надто любив лева. Тому лев пішов до жука-гноювика, жирафа і крокодила.

- 2.** Подумайте, хто з чотирьох тварин є автором цих листів.

Дорога,
хочеш поплавати
зі мною в річці
і поїсти
водоростей?
Дуже смачно.
Чекаю. Лев

ДОРОГА,
ХОЧЕШ ЗІ МНОЮ
ПОПОВЗАТИ?
МАЮ СВІЖИЙ ГНІЙ.
ДУЖЕ СМАЧНО.
ЧЕКАЮ. ЛЕВ

Дорога, я сьогодні відпочиваю з жирафом.
Приходь і ти.
Дуже смачно.
Чекаю. Лев



- 3.** На жаль, жирафа разом з його листом з'їв крокодил. Напишіть, що було в тому листі.



4. Читайте далі. Подумайте, що відчувають герої. З яким настроєм треба читати їхні слова?

Нарешті свого листа прочитав гриф.

«Дорога, я лев і я тут господар. Хочу з тобою познайомитися!»

Лев задоволено кивнув. Так, саме так він і сказав би.

Гриф читав далі:

«Ми політаємо над джунглями. Тут купа мертвечини. Дуже смачно! Чекаю. Лев».

Ну, це вже занадто!

«Ніііііііі!»

... заревів лев.

«Ніііііііі!»

«Ніііііііі!»

і знову

«Ніііііііі!»



«Я б написав їй, яка вона гарна. Я б написав, як хочу її бачити. Просто бути разом. Просто лежати під деревом. Просто дивитися у вечірнє небо. Хіба складно це написати?!»

Лев ревів і викрикував усі ті прекрасні слова, які б він написав, якби міг. Однак лев не міг. І тому гарчав і ревів.

«А чому ти сам не написав?» Лев озирнувся.

«Це хто питає?»

«Я», – сказала левиця з книжкою.

І лев, грізний лев, тихо відповів: «Я не написав, бо не вмю писати».

Тоді левиця усміхнулася, потерлася головою об левову морду і повела його за собою.



5. Прочитайте казку за ролями.

6. Виберіть уривок і підготуйте його до інсценізації. Вкажіть дійових осіб, напишіть їхні репліки, зробіть пояснення в ремарках.



РОЗБИРАЄМО СЛОВА ЗА БУДОВОЮ



1. Пригадайте все, що ви знаєте про будову слова. Розкажіть одне одному про частини слова. Яка частина в слові найголовніша?



Як розбирати слово за будовою

1. Я читаю слово: *левиця*.
2. Я змінюю слово і знаходжу закінчення: *левиці, левицею, левицю*.
3. Я позначаю закінчення і основу: левиця.
4. Добираю спільнокореневі слова: *лев, левеня*.
5. Виділяю корінь: *лѐвиця*.
6. Позначаю інші частини основи (префікс, суфікс): *лѐвиц*я.



2. Як утворюються іменники, що називають тварин та їхніх дитинчат? Запишіть за зразком. Виділіть суфікси.

Зразок: Їжак — їжачиха, їжаченя, їжаченята.

Лев, вовк, ведмідь, ворон, заєць, кіт.

- Які звуки чергуються? Підкресліть букви, що їх позначають.
- Розберіть за будовою одну групу спільнокоренових слів.

3. А. Складіть слова, взявши вказані частини з поданих слів.

1. Префікс: пречудовий. Корінь: краса. Суфікс: хвойний. Закінчення: дерева.

2. Префікс: безлюдний. Корінь: сором. Суфікс: мирна. Закінчення: малий.

Б. Складіть подібне завдання для товаришів.

4. Спишіть байку Езопа, вставляючи пропущені букви. Яка мораль байки?

Молода **Лисичка** побачила, що з виноградної лози ..висають грона. Вона ..хотіла дістати їх, але не ..могла. Тож ..казала сама до себе:

— Виноград ще зелений!



5. Розберіть за будовою виділене слово.



ПЕРЕВІРЯЄМО, ЩО ВМІЄМО І ЗНАЄМО



1. По черзі розкажіть одне одному:

- з яких частин складається слово;
- як визначити, який префікс — з- чи с- — писати в слові.

2. Виконайте завдання на вибір.

А. Спишіть, вставляючи пропущені букви і розкриваючи дужки.

От і Святвечір. В..чірня **зіронька** стрепенулась (на) небі. Над хмарами ро..бігаються пахучі дими. Вітер поволі ..дуває їх.

Біля нашого подвір..я ..ходилися колядники. Потім по с..лу ро..брелися. Вони носили мальоване сонце. Нагадували людям, що справжнє Сонце ..милостивилось над Землею.

За М. Стельмахом

■ Виділене слово розберіть за будовою.

Б. Спишіть, вставляючи пропущені букви.

СВЯТКОВЕ ВБРАН..Я

На **узліс..і** стоїть старезний дуб. Видно йому і липи гіл..ясті, і кл..ночки співучі. Бачить і поле бе..крає. Усі д..рева ..кинули листя. Лише дуб стоїть у своєму святковому вбран..і.

Ро..сівся на дубі дятел і почав його ро..питувати:

— Чому ти не ..кидаєш свого вбран..я?

А дуб і каже:

— Не хочу ро..ставатися. Нехай і зима на нього подивиться.

За В. Сухомлинським

■ Виділене слово розберіть за будовою.

■ Доберіть і запишіть спільнокореневі слова до слова **дуб**.

■ Запишіть, що, на вашу думку, могла сказати зима, побачивши дуб.





РОЗРІЗНЯЄМО ЧАСТИНИ МОВИ

- Виберіть завдання. Подивіться уважно на ваш клас – учнів і приміщення.
 - Запишіть іменники (*хто?, що?*), які позначають людей, речі, шкільні предмети, види робіт, настроїв. Доберіть свій приклад для кожної групи слів.
 Учениця, Інна, ... Стіл, стілець, ...
 Фізкультура, ... Задача, ... Радість, ...
 - Запишіть прикметники (*який?, яка?, яке?, які?*), що описують вас та предмети навколо (форму, колір, настроїв, матеріал тощо).
 - Запишіть дієслова (*що робить?, що роблять?, що робив?, що буде робити? та ін.*), які називають дії предметів у класі.
- Спишіть речення. Усно поставте запитання до кожного слова. Обведіть слова, до яких не можна поставити запитання.
 Діти ходили в природничий музей і парк.
 - Підкресліть підмет і присудок.

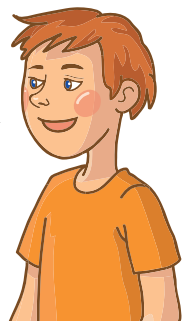


- Розгляньте таблицю. Розкажіть з її допомогою про частини мови.

Частини мови

Самостійні	Службові (не відповідають на питання)
<p>іменник – назви предметів (<i>хто?, що?</i>): діти, музей.</p> <p>прикметник – назви ознак предметів (<i>який?, яка?, яке?, які?</i>): природничий.</p> <p>дієслово – назви дій (<i>що робить?, що роблять?, що робив?, що буде робити?</i>): ходить, ходили.</p>	<p>прийменник: в, на, за</p> <p>сполучник: і, та, а, але</p> <p>частка: не, ні</p>

Щоб визначити, якою частиною мови є слово, треба поставити до нього питання і з'ясувати, що воно означає.

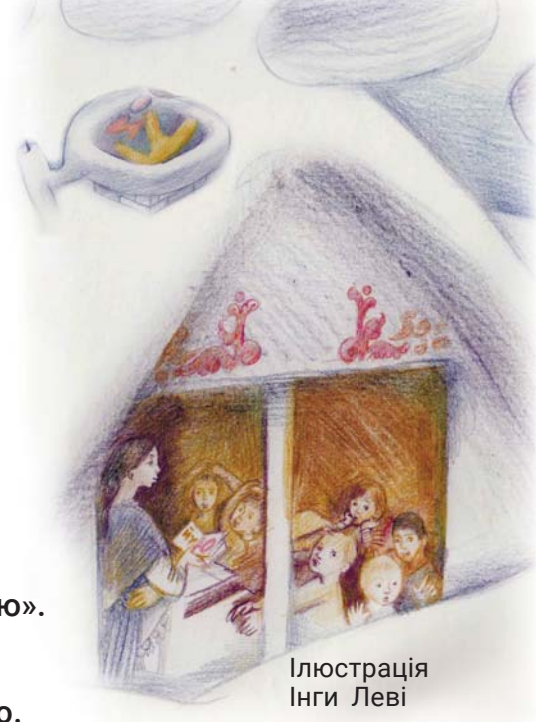


4. Прочитайте. Уявіть себе в школі, про яку йдеться у вірші. Опишіть свої відчуття.

Сільська школа

Діти
у сільській школі,
занесеній снігом,
сидять у затишному класі —
поховалися, як «у» в «ю».

Василь Голобородько



Ілюстрація
Інги Леві

- Наведіть приклади слів, у яких поховалося «у» в «ю».
 - Виберіть завдання.
 - А.** Випишіть з вірша іменник, прикметник, дієслово.
 - Б.** Утворіть і запишіть спільнокореневі прикметники до слів **школа**, **клас**.
 - В.** Утворіть і запишіть спільнокореневі іменник, прикметник і дієслово до слова **сніг**.
5. Прочитайте ще два вірші Василя Голобородька. Чим вони відрізняються від більшості віршів, які ви читали?

По ягоди

Траво, траво,
я тобі гребінцем
волосся розчешу,
а ти мені за те
ягідку дай!

Осіннє дерево

Тепер
у зайця більше вух,
ніж листя
на осінньому дереві.



- Спишіть вірш «По ягоди». Знайдіть у ньому іменники і дієслова, надпишіть над ними *ім.* та *д.*
- Випишіть два іменники, доберіть до них прикметники.
- Підкресліть букви, що позначають м'який подовжений приголосний.
- До слів **гребінцем**, **розчешу** доберіть перевірні слова.
- Слово **розчешу** розберіть за будовою.



6. Спишіть вірш «Осіннє дерево». Знайдіть у ньому іменники, прикметники і дієслова, надпишіть над ними *ім.*, *пр.* та *д.* Службові слова обведіть.
- До слова **дереві** доберіть перевірене слово.
 - Намалюйте ілюстрацію до вірша.



ВИЗНАЧАЄМО МЕТУ ТЕКСТІВ

1. Прочитайте тексти. Знайдіть серед них: уривок з української народної казки, новину, вірш, фрагмент підручника. Поясніть, як ви міркували.
2. Доберіть до кожного тексту ілюстрацію.

Ілюстрація
Інги Леві

На Київщині знайшли гриб-гігант вагою майже 18 кг

Найбільший в Україні і один із найбільших у світі гриб знайшли в селі Дрозди на Київщині. Важить гриб-дощовик близько 18 кілограмів. А виріс він просто на городі в селян.

ТСН

ХТО ЗНАЙШОВ НАЙБІЛЬШИЙ ГРИБ?

- Я знайшов отакенний  !
- А я знайшов отакенний  ух!
- А я знайшов отакенний  улюх!
- А я знайшов отакенний  умбулюх!
- А я знайшов отакенний  умбумбулюх!

Василь Голобородько

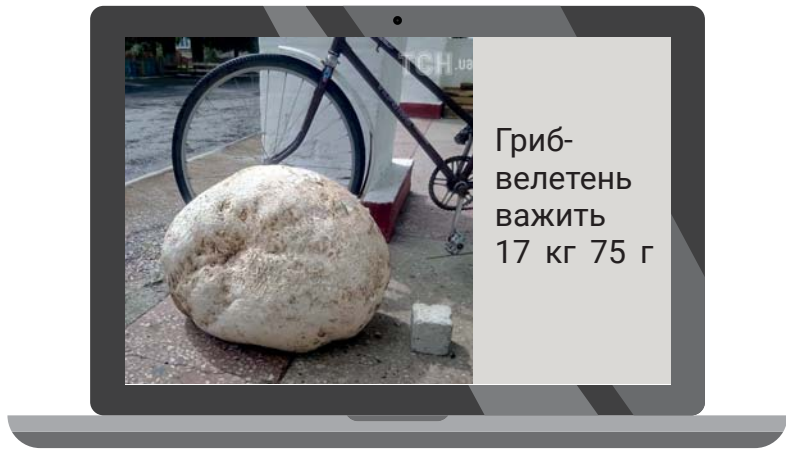


Ілюстрація
Охріма Судомори



Війна Грибів з Жуками

Залунав у лісі крик:
То надумав Боровик
Всі Гриби у гурт зібрати
І Жуків повоювати.
Посилає посланців:
— Звітть Грибів зо всіх кінців;
В сурми грайте та гукайте, —
На війну Грибів скликайте!
Як почули те Опеньки,
Стали гірко голосить:
— Наші ніженьки тоненькі...
Де нам зброю вже носить!
Обізвались Печерички,
Прехороші молодички:
— Наше діло — сторона,
Не про нас ота війна!
А синенькі Маслюки, —
Недотепні вояки —
Загули: «Та це ж напасть!
Нам добра війна не дасть!»
Як почули Синегубці,
Що сиділи нишком вкупці,
На гінців давай свариться:
— Геть тікайте, одчепіться!
З'ївши облизня, гінці
В інші кинулись кінці,
Кличуть військо з-під пеньків,
Щоб повстало на Жуків.



3. Що об'єднує ці тексти? З якою метою вони написані? Де можна їх прочитати/почути?
4. Кожен текст треба читати з відповідною інтонацією. Потренуйтеся і прочитайте.
5. А тепер прочитайте новину, як народну казку, а фрагмент підручника — як вірш. Що ви відчули?
6. Що спільного в наведеної народної казки з казкою «Ходить гарбуз по городу»?
7. Інсценізуйте уривок з казки і вірш.





ІМЕННИК

- Прочитайте інформацію — головну думку та ключові слова тексту. Напишіть два речення — своє припущення, про що буде йтися в тексті.



Головна думка: пшениця — важливе джерело харчування.

Ключові слова: понад 9 тисяч років; борошно; хлібобулочні вироби; макаронні вироби; корм для тварин.

- Прочитайте текст. Чи справдилися ваші припущення? Спишіть, вставляючи пропущені букви.

Понад 9 тисяч років люди всього світу використовували пшеницю як джерело харчування. Із пшениці, а також кукурузи та рису виготовляють борошно для хліба. Із пшеничного борошна печуть пірижки, млинці, торти. Більшість макаронних виробів (спагеті, вермішель, макарони) готують із твердих сортів пшениці. Пшеницю вирощують і на корм для тварин.

- Підкресліть іменники: зеленим — назви зернових культур; червоним — назви хлібобулочних виробів; синім — назви макаронних виробів.
- У другому реченні обведіть службові частини мови.



- Розкажіть одне одному про іменники за планом.

- На які питання відповідають іменники?
- Що вони називають?
- Чому іменники мають таку назву?

- Доберіть по три приклади в кожную групу.

Люди: ... Тварини: Речі, предмети:
Явища природи: Почуття людей:



- Доберіть по три приклади в кожную групу.

Одиниці вимірювання часу:

Одиниці вимірювання довжини:

Культурні рослини:

Дні тижня: Зимові місяці:

Іменники називають предмет і відповідають на питання *хто? що?*. Предмет у науці про мову — це люди, тварини, речі, явища природи, почуття людей.

СКЛАДАЄМО РОЗПОВІДЬ

1. Прочитайте текст. Придумайте йому назву.

Анатолія Василенка називають батьком українського коміксу. Ваші бабусі й дідусі могли стежити за пригодами його кота Чорнолапенка. Створював знаменитий художник і ілюстрації до дитячих книжок, зокрема Всеволода Нестайка. Малює Анатолій Василенко очеретяною тростинкою, вмоченою в туш.

■ Поясніть, що таке комікс.



■ Напишіть на окремих аркушах по два запитання до тексту. Обміняйтеся запитаннями і запишіть на них відповідь.

2. Розгляньте комікс «На току¹» частинами. Одразу відповідайте на запитання.

1. Чому Чорнолапенко вирішив сховатися на току?

■ Знайдіть іменники-антоніми в репліці кота Чорнолапенка.

2. Що трапилося, поки кіт спав?

3. Що, на вашу думку, може статися далі?



¹ **Тік** — місце для молотьби, очищення, просушування зерна.

² **Комора** — місце для зберігання зерна.



4. Що вразило кота?
5. Що зробив Чернолапенко?
6. Як вдалося здолати пацюка?

Пригадайте: іменники — назви істот відповідають на питання хто?, а назви неістот — на питання що?.

3. Перегляньте комікс. Які слова допоможуть розповісти про цю пригоду? Запишіть спочатку назви істот; потім назви неістот; а також дієслова.

Записуйте лише найголовніші слова.

4. Розкажіть одне одному, що сталося на току, за допомогою ключових слів.

5. Запишіть у зошит кінцівку історії.



ГРУПУЄМО ІМЕННИКИ

1. Прочитайте текст. Визначте його тему.

Комікс, або **мальо́пис**, — це оповідання в картинках. Слова і думки персонажів передають у формі «словесної бульбашки». У коміксах не обов'язково має бути текст.



- Назвіть частини мови в першому реченні. Що ви помітили?
- Знайдіть синоніми в першому реченні. Яке зі слів прийшло з англійської мови?
- Про що ви дізналися з ілюстрації до тексту?

2. Що відчував кіт Чернолапенко, побачивши мишей і пацюка? Випишіть тільки ті іменники, що називають його стан.

Радість, сум, здивування, гнів, захоплення, роздратування, **злість**, вдячність.

- До виділеного слова доберіть антонім, спільнокореневі прикметник і дієслово.
- Поміркуйте: що спільного між словами мальопис і Чернолапенко?

3. Розподіліть іменники на групи і запишіть: 1) назви професій; 2) спільнокореневі слова; 3) синоніми.

Малювання, читач, водій, ілюстрація, художник, читання, малюнок, водіння, шофер, ілюстратор.

4. Спишіть, добираючи пропущені іменники.

Горобець — пір'я; кіт — Художник — пензлик; електрик —
Письменник — текст; художник — Молотити — молотьба;
боротися — Голова — капелюх; ноги — Равлик — повзан-
ня; коник — Темрява — ніч; світло — Корабель — море;
літак —

- Підкресліть назви істот.



5. Створіть комікс із 3–4 малюнків на основі своєї улюбленої казки.



ДОБИРАЄМО ІМЕННИКИ

- 1.** Уявіть, що вам потрібно написати новинне повідомлення в газету «Котяча слава» про подію на току. Воно має містити такі факти:

Хто: кіт Чорнолапенко з друзями

Що зробив: узяв у полон пацюка

Коли: 28 серпня

Де: на току

Чому: пацюк організував крадіжку зерна.

- Придумайте назву і напишіть новину (не більше ніж три речення).
- Підкресліть підмет і присудок у складених реченнях.

- 2.** До поданих прикметників доберіть спільнокореневі іменники, назви істот або неістот.

Зразок: геройський – герой (хто?), сміливий – сміливість (що?).

Секотний, смачний, хвалькуватий, мишачий, котячий, молодий, чемний, швидкий, глибокий, широкий.

- У чотирьох останніх словах позначте корінь і суфікс.

- 3.** До поданих дієслів доберіть спільнокореневі іменники.

Зразок: писати – письмо, писання, письменник.

Читати, малювати, бігати, плавати.

- 4.** Спишіть, вставляючи пропущені букви і розкриваючи дужки.

Миша і пацюк належать до гр..зунів. Вони ж..вуть всюди, крім (а, А)нтарктиди і (п, П)івнічного (п, П)олюса. Є домашніми шкідни..ками, переносять небе..печні хвороби.

Миші і пацюки – нічні тварини. Вони дуже рухливі. Шви..ко бігають, добре лазять по деревах, чіпляючись за кору маленькими кі..тиками.

Пацюки кмітливіші й х..тріші за мишей.



- 5.** Знайдіть і запишіть відповідь на запитання: «Чим відрізняються миші від пацюків?»





ШУКАЄМО ІНФОРМАЦІЮ В ЖУРНАЛІ

1. Прочитайте зміст дитячого журналу. Запишіть відповіді на запитання повними реченнями.

3 Чи знаєш ти...

...чому золото цінне?

6 Діти в світі

Три історії з життя дітей:
Кенія, Мексика, Австралія

ТЕМА НОМЕРА:

10 Котячі

Сьогодні миле кошеня, завтра — лютий убивця. Чому їм поклонялися в Давньому Єгипті

18 Крутий тест

«Тварини в Давньому Єгипті»

20 Твоя думка важлива

Що ти думаєш про вчителів-роботів?

22 Ви точно цього не знали!

Усе про гроші

РУБРИКА

26 Тренування для мозку

Рахуємо, як єгиптяни

СТАТТЯ

28 Твердий горішок

Горіхи: вибухова енергія

34 Зроби сам

Горіхокол «Лускунчик»

38 Ми перевірили

Що почитати, подивитися,
у що пограти

1. Сергій має підготувати повідомлення про життя дітей в різних країнах.

До яких сторінок він звернеться? Про дітей із яких країн дізнається?

2. Інна хоче зробити подарунок подрузі своїми руками.

Що їй може допомогти в журналі?

3. Богдан готує повідомлення про культурні рослини.

Де йому шукати інформацію?

4. Дана любить розв'язувати головоломки.

Які сторінки її зацікавлять?

5. *На якій сторінці цікавляться думкою читачів?*

2. Напишіть, які теми цікавлять вас. До яких рубрик, статей, сторінок ви звернетесь?



3. Виберіть журнал і запишіть 3 запитання за його змістом. Обміняйтеся запитаннями і напишіть відповіді.



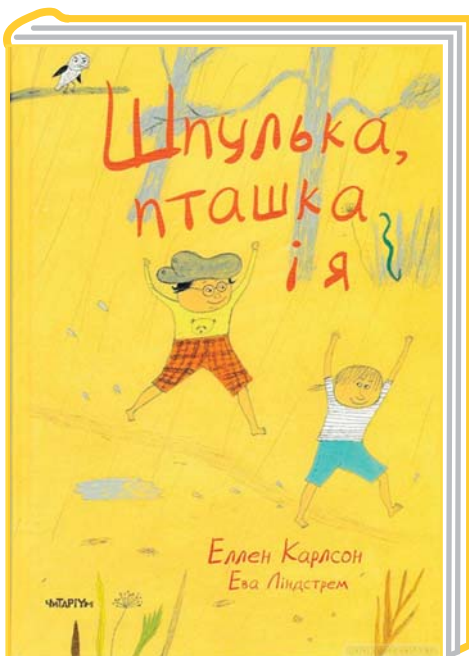
ВИВЧАЄМО РЕКЛАМНІ ТЕКСТИ

1. Прочитайте тексти і роздивіться обкладинки книжок.

На звороті обкладинки часто вміщують короткі тексти, які мають зацікавити читачів.

Марія важко хворіє, через що її світ змінюється. Здається, не варто чекати на щось хороше. Але вона має фарби та величезне бажання малювати. Із темного лісу за дівчинкою спостерігають фантастичні звірі. Вони знають її таємницю, про яку сама дівчинка ще навіть не здогадується.

Це книжка про те, що мрії рятують. І не лише нас, а й усе навколо. Що недуга не стане на заваді наполегливості. Що уява може все.



- 2.** Доберіть рекламний текст до кожної книжки.
- 3.** Яку з цих книжок ви хотіли би прочитати? Чому? Відповідь запишіть.

Одного погожого дня до Данки завітав незвичайний гість – крук на ім'я Крак, який уміє розмовляти. Скільки цікавого з історії давнього Львова він їй розповів! Але, виявляється, птах, з яким так полюбила спілкуватися дівчинка, прилітає неспроста. Він розповідає їй про загадкового козака-характерника Купер'яна, таємницю якого Данці доведеться розгадати самій...

Теодор Кефірчик мріє про кар'єру детектива. Тому, коли його звинувачують у крадіжці скелета з кабінету біології, він вирішує провести власне розслідування.

Юному детективові допомагає завжди чемний Домінік. У хлопців є кілька версій, і це ускладнює пошуки. А ще їм перешкоджає допитлива Кароліна та двійко неслухів: Малий і Бартусь.

Під час розслідування діти потрапляють у лабетти банди злодіїв і...



Ось і літо! Сельма приїздить у село до бабусі й дідуся. Тут їй не потрібно хвилюватися, що вона зовсім не має друзів у місті. Але щось усередині невпинно дзьобає її в серце й нагадує про це, і від того їй стає боляче й самотньо. Аж раптом вона зустрічає Шпульку... Це тепла історія про дружбу, завдяки якій людина може стати впевненішою, її думки – осяйними, а літо – найлітнішим!

- 4.** Напишіть рекламний текст на обкладинку вашої улюбленої книжки.



ВЛАСНІ І ЗАГАЛЬНІ НАЗВИ

1. Прочитайте. Які слова є власними назвами, а які – загальними? Поясніть, як ви міркували.

Дівчинка Марія, дівчинка Сельма, дівчинка Данка.
Хлопчик Теодор Кефірчик, хлопчик Домінік.

Письменник Ігор Калинець, письменниця Малгожата Стренковська-Заремба, письменниця Світлана Тараторіна, письменниця Еллен Карлсон.



Імена, по батькові та прізвища, назви країн, міст, сіл, вулиць, площ, гір, річок, морів, океанів, клички тварин, дійові особи у байках, казках, п'єсах – це **власні назви**. Їх пишуть з великої букви: *Іван Даниленко, вулиця Миру, площа Слави, Чорне море, печера Млинки*. Решта слів – **загальні назви**.

2. Спишіть вірш Григорія Фальковича, вибираючи відповідну букву з дужок.

Ні, найкращі вуса не в того (і, І)ндуса,
Що живе в (г, Г)отелі у далекім (д, Д)елі!
І не в (д, Д)іда (т, Т)олі на Старім Подолі,
Не в (д, Д)ядька (к, К)індрата, Вовчиного (т, Т)ата.
Знайте, любі діти, правди ніде діти,
Справжній гарновусик – це наш (к, К)іт (м, М)арусик.

- А.** Підкресліть звертання.
Б. Знайдіть слово, у якому два корені, позначте їх.
В. Знайдіть слова, які однаково пишуться, але мають різне значення. Надпишіть, яка це частина мови.

3. Зрозумійте закономірності і продовжте ряди слів.

Київ, Вінниця, Яготин, Тарас, Степан, ... , ... ,
Десна, Дністер, ... , Кременчук, Красилів, ...,

4. Вивчіть скоромовки. Запишіть їх з пам'яті.

У Кіндрата куртка короткувата.
Пиляв Пилип поліно з лип, притупив пилку Пилип.





РОЗПОДІЛЯЄМО ІМЕННИКИ ЗА РОДАМИ

1. Прочитайте речення. Спишіть. На місці пропуску вставляйте слова він, вона, воно.

Жінка бігла. ___ запізнювалася. Петрик не писав. ___ десь подів ручку. Зійшло сонце. ___ одразу сховалося за хмари.

2. Запишіть сполучення іменників зі словами мій, моя, моє. Звертайте увагу на виділені букви.

Кишеня, пиріг, лимон, секунда, весна, хвилина, село, весло.



3. Прочитайте вірш Григорія Фальковича спочатку мовчки, потім по черзі по рядку, а після того – дуєтом.

Сіла Дора за уроки –
Роздивлялась на всі боки,
Приклала до лиця
Руку, ручку, олівця,
М'ятну жуйку пожувала,
Потихеньку заспівала,
Малюкові з дитсадка
Показала язика,
Зїла печиво – три штуки,
Відпочила, мила руки –
Дуже довго руки мила,
Бо таке пахуче мило,
Потім знову до лиця
Приклала олівця...
Що ж вона учила знову –
Математику чи мову?



Іменники бувають чоловічого, жіночого і середнього роду.

До іменника чоловічого роду можна додати слово **мій** або замінити словом **він**: зошит, Олександр, дощ.

До іменника жіночого роду можна додати слово **моя** або замінити словом **вона**: синиця, річка, радість.

До іменника середнього роду можна додати слово **моє** або замінити словом **воно**: добро, море, щастя.

- Чи бували у вашому житті схожі моменти? Коли таке трапляється?
- Випишіть іменники з вірша у три стовпчики за зразком.

Ч. р. (він, мій)

Ж. р. (вона, моя)

С. р. (воно, моє)

урок

Дора

лице



4. Запишіть у три стовпчики (за родами) назви днів тижня та пір року.



ЗНАЙОМИМОСЯ З КНИЖКОЮ

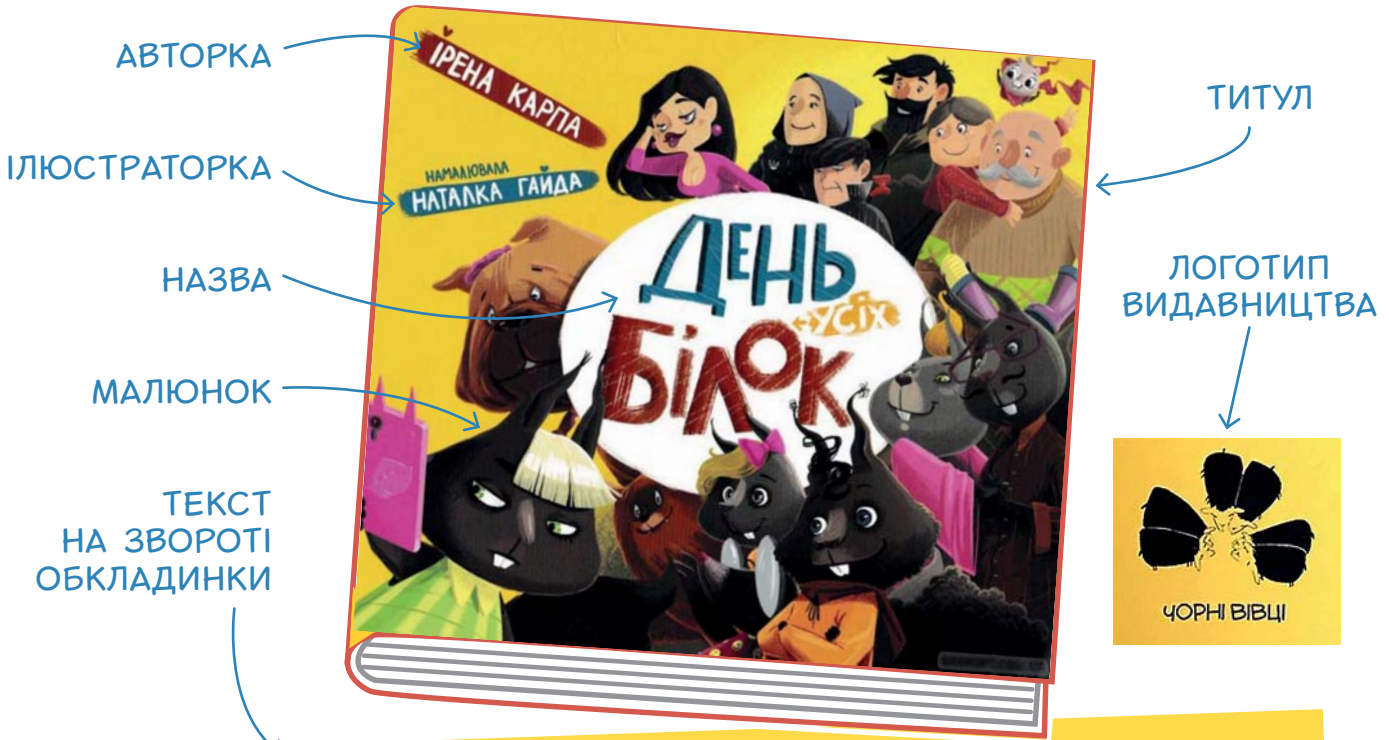


Як скласти перше
враження про книжку?

1. Подивіться на титул книжки (першу сторінку обкладинки).
2. Прочитайте текст на звороті обкладинки.
3. Роздивіться малюнки, прочитайте заголовки розділів.
4. Прочитайте перші речення або уривки з різних частин книжки.

1. Розгляньте зображення, прочитайте тексти.

ПРИВІТ, Я ІРЕНА!
ЦЕ Я НАПИСАЛА ТОБІ
ЦЮ ВЕСЕЛУ ІСТОРІЮ,
БО ЗАВЖДИ ХОТІЛА ПИСАТИ
ДЛЯ КОГОСЬ ТАКОГО, ЯК
ТИ. А ЩЕ Я СПІВАЮ В ГУРТІ
QUARPA І БАГАТО-
БАГАТО ПОДОРОЖУЮ.



Добра й бешкетна історія про дружбу, свободу і Мрію. Сповнена пригод і гумору, карколомних поворотів і складних ситуацій, з яких хоробро виплутуються наші герої. Білки і собаки, сови і кроти, лісники і бандити. Історія про те, що насправді є цінним у житті і як важливо вміти боротися за свої права, незалежно від того, хто ти: дорослий, дитина чи лісове звірятко.



ПРИВІТ, Я НАТАЛКА!
У ЦЬОЇ КНИЖЦІ БАГАТО
СМІШНИХ ПЕРСОНАЖІВ,
І Я ДУЖЕ ТІШИЛАСЯ,
МАЛЮЮЧИ ЇХ. БО ЗНАХОДИ-
ТИ І МАЛЮВАТИ СМІШНИХ
ПЕРСОНАЖІВ — МОЄ
УЛЮБЛЕНЕ ЗАНЯТТЯ!



ЕПІГРАФ (ПОСВЯТА)

→ Дідові Петру, що навчив мене читати книжки.
Всеволодові Нестайку, що навчив мене їх писати.

В далекому карпатському лісі, десь аж біля самої Чорногори, жили-були собі білки. Ну, звісно ж, в тому лісі ще багато звірини всілякої водилося, скажете ви справедливо, але йтиметься саме про них — велику родину чорних карпатських білочок.

Знайомтеся. Це Мама-Білка. Дуже спритна та ефектна. Намагається встигати все, і не бачить, що половина справ, за які вона береться, лишається зробленою якраз наполовину.

Діти-білченята до цього звикли і, аби мама не засмучувалася, все тихцем намагалися за нею підправляти.

Мама-Білка геть не виглядає на свої роки — вслід її хвосту і китичкам на вушках (вони натурально руді, не фарбовані!) щоразу обертаються всі білки з довколишніх дерев.

Хтозна, пов'язано це з її неперевершеним шармом, а чи з потоком віртуозних прокльонів, котрі Мама-Білка видає на льоту, бо ж не встигає переробити свої десять одночасно задуманих справ. Однак не помітити її було неможливо.

Мама-Білка любила усіх своїх трьох білченят і Тата-Білку понад усе — і про цю любов мусив знати увесь світ.



2. Обговоріть свої перші враження про книжку.
3. Подумайте, чи хочете ви прочитати цю книжку. Поясніть чому (у зошиті).
4. Чи важливо для вас знати, хто саме написав книжку, намалював ілюстрації? Чому?

ВИЗНАЧАЄМО РІД ІМЕННИКІВ

1. Прочитайте опис ранку в карпатському лісі («День усіх білок»). Чому письменниця називає його дивовижним?

Ранок у лісі – дивовижна пора. Все ще сонне, туманне, вологе. Лиш де-не-де поодинокі пташки подасть все ще заспаний голос. Та краплинка роси неквапним діамантом перетече з одного ожинового листочка на інший. Вогко і затишно в нашому лісі, добре. Особливо для росту грибів та ранкової гімнастики.

- Знайдіть у тексті іменники. Випишіть їх, зазначаючи рід (ч. р., ж. р., с. р.).
- Доберіть спільнокореневі іменники до прикметників сонне, туманне, вологе, ожиновий, ранковий.

2. Визначте рід іменників, запишіть слова в три стовпчики.

Над стовпчиками напишіть скорочено: ч. р., ж. р., с. р.

Тиждень, заповідник, білчєня, білка, бобер, куниця, китичка, вушко, радість, щастя, дерево.

- Позначте закінчення іменників.



3. Доберіть з рамки синоніми до слів. У дужках укажіть рід.

.....
: натовп алфавіт сум ураган артист військо одяг :
.....

Зразок: абетка (ж. р.) – алфавіт (ч. р.)

Абетка, армія, актор, буря, вбрання, печаль, юрба.

- Поміркуйте: чи можуть іменники змінити рід?

4. Прочитайте. Запишіть речення у такому порядку, щоб вийшов текст.

Вона викладала ботаніку в лісовій школі. Потім зблиснули скельця окулярів. Раптом з-за куща ожини почулося голосне чханьня. Їх зробили зі скляних людських намистин. Та це ж Тітка-Білка! Навчала про їстівні й отруйні рослини.



5. Випишіть із тексту іменники. Зазначте їхній рід.

ЗНАХОДИМО ЦІКАВИЙ УРИВОК

- 1.** Ви вже маєте перше враження про книжку «День усіх білок». Прочитайте ще один уривок.

Однак бували й серйозні, а то й сумні речі. Наприклад, десь із тиждень тому Тато-Білка на зборах Лісової Громади оголосив, що їхню частину лісу начебто збираються не вважати більше заповідником. «І почати в ньому лісозаготівлю — комусь там потрібні гроші», — знизав пухнастими плечима Тато-Білка.

Що це за такі гроші, білченята достоту не знали, але відчували, що це щось доволі тривожне.

Взагалі було дуже дивно: останнім часом люди все їхали і їхали сюди жити — всі, бач, хотіли бути ближче до природи. І мало хто питав себе, якого милого ту природу самі вони й нищили: під будівельні майданчики, під новий басейн, просто «для панорами» вирубували дерева, щоби бачити далекі гори... Одне слово, це було тривожно. Мало того, що будуються, так ще й геть вирубати ліс надумали. І що образливо — ніхто з людей і гадки не мав запитати з цього приводу думки Лісової Громади!

— Як це? От ми прийдемо і перегриземо підпорки їхнього нового будинку на ріці, бо ми так вирішили! — обурювалися Бурі Бобри. — Вони будуть проти, бо то їхній дім! А як щодо нашого дому?!

— Бурі бобри брід перебрели, забули бобри забрати торби! — проговорили дуєтом двоє бабаків, що любили позадиратися з бобрами.

Але ті сприйняли скоромовку серйозно:

— А ми якраз не хочемо ніякі торби ні забувати, ні пакувати! Нам тут добре, на нашій загаті. Спробуй-но знайти ще десь таке тихе плесо!



2. Обговоріть, що робить уривок цікавим.

3. Поміркуйте, як розповіли б люди про цю ситуацію.

4. Чи подобається вам, як пише Ірена Карпа? Чому?



5. Виберіть книжку з класної бібліотеки, знайдіть цікавий уривок і прочитайте товаришу.



ЗМІНЮЄМО ІМЕННИКИ ЗА ЧИСЛАМИ

1. Прочитайте наступний уривок із книжки «День усіх білок».

Страви Мама-Білки їсти, м'яко кажучи, було неможливо. Всі, звісно, робили вигляд, що їм смачно, бо любили Маму-Білку і боялися її образити. Але коли вона відверталася по добавку, то все, що залишалося на тарілках із жолудевих шапочок, вмить вилітало через вікна дупла. Прямісінько під ноги диким свиням.

Тому Тато-Білка, надивившись кулінарних передач, потай готував для всіх дітей смаколики: рулетики із кедровими горіхами, тістечка із жолудевим кремом чи ліщинову запіканку.

- Чи є сім'я білок щасливою? Чому ви так думаєте?
- Випишіть у стовпчик іменники, які позначають багато предметів (у формі множини). Поставте їх у формі однини. Зразок: Страви – страва.

Іменники змінюються за числами і мають форму **однини** і **множини**: жолудь – жолуді, білка – білки, дупло – дупла. Для позначення одного предмета вживають іменники в однині. Для позначення кількох предметів вживають іменники у множині.

2. Поставте іменники у формі множини. Запишіть, виділіть закінчення іменників у однині та множині.

Зразок: салат□ – салат**И**.

Салат, суп, борщ, каша, запіканка, котлета, торт, пиріг.

- Проаналізуйте, як утворюється форма множини.

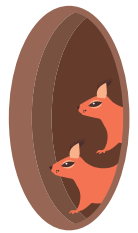
3. Змініть іменники за зразком. Запишіть, виділіть закінчення.

Зразок: Весло – весла.

Оз..ро, кр..ло, в..сна, в..рба, пл..че, с..стра.

Зразок: Гриби – гриб.

Л..сти, д..рева, ст..пи, с..рця.



4. Запишіть 5 іменників – назв предметів, якими користуються на кухні.

Перевірте правопис слів за словником.

- Вкажіть рід цих іменників, виділіть закінчення.
- Поставте записані слова у форму множини.

ВИЗНАЧАЄМО ЧИСЛО ТА РІД ІМЕННИКІВ

1. Прочитайте текст з обкладинки книжки «Мандри з Арчі».

Арчі — незвичайний **собака**. Він любить мандрувати по світу зі своїм господарем паном Вайсом. Від **узбережжя** Атлантичного океану до острова Ямайки... Грізні зливи і революція, землетруси і збройні сутички. Численні **фото** розповідають про їхні захопливі пригоди.



У словах, які мають тільки форму множини, рід визначити не можна.

■ Чи правдиві твердження? (Так чи ні?)

У книжці будуть фото.

Арчі є головним героєм.

Арчі залежить від пана Вайса.

У книжці йдеться про реальні факти.

■ Поясніть уживання великих літер.

■ Визначте рід і число виділених слів. Поясніть, як ви міркували.

■ Утворіть форму множини від слів **узбережжя**, **фото**.

2. Прочитайте групи слів. Спробуйте змінити їхній рід.

Що ви помітили?

Ножиці, джинси, штани, канікули, двері, окуляри, ворота.

Цукор, молоко, плавання, масло, борошно, листя, дитинство.

■ Спишіть іменники, добираючи до кожного прикметник.

3. Прочитайте пари слів. Поясніть, що в них спільне, а чим вони відрізняються.

Вовк — вовчеля, айстра — айстри, скло — скляний, зима — зіми, зима — зимі, крапля — крапельки, джміль — джмелі, Олена — Оленка, сім'я — сім'ї.

■ Поясніть, навіщо в деяких словах стоїть знак наголосу.

■ Випишіть тільки пари «однина — множина», зазначте рід.

4. Прочитайте. Як зміняться інші слова в реченні, якщо змінити число іменника?

Хлопчик грав. Машина їхала. Пташки співали.



5. Запишіть змінені речення, доповнивши їх другорядними членами.
Підкресліть підмет і присудок.





ГОТУЄМО ПРЕЗЕНТАЦІЮ КНИЖКИ

1. Прочитайте пам'ятку.



Як можна презентувати книжку

1. Повідомте ім'я автора і назву книжки.
2. Поясніть, чому ви вибрали цю книжку.
3. Розкажіть, про що книжка, про її головних героїв.
4. Прочитайте якийсь уривок із книжки: це може бути початок, кілька дуже смішних або цікавих абзаців. Перед читанням поясніть, чому ви вибрали саме цей уривок.
5. Дайте відповіді на запитання інших дітей.

2. Прочитайте частини презентації книжки в правильному порядку.

Це добра й радісна книжка. І ще вона дуже гарно написана. Такою красивою мовою говорить моя прабабуся.

Ті розмови веселі. Одну я хочу зачитати.

— От я зараз до тебе спиною, а бачу, що ти робиш.

— А що я роблю? — спитав Кріт і ледь помітно ворухнув хвостиком.

— Хвостиком воружиш!

— А зараз — що? — спитав Кріт і швидко торкнув лапкою один свій вус.

— Вусик торкаєш!

Павукові сподобалося прихвастувати:

— Двоє очей та ще підсліпуватих — то, вважай, нічого, і хто схоче, тебе вхопить. Усяка хапачка!

У казці йдеться про старий забутий Курінь у степу. Але насправді там купа мешканців: Мурашки, Павук, Кріт, Їжак забігає погомоніти.

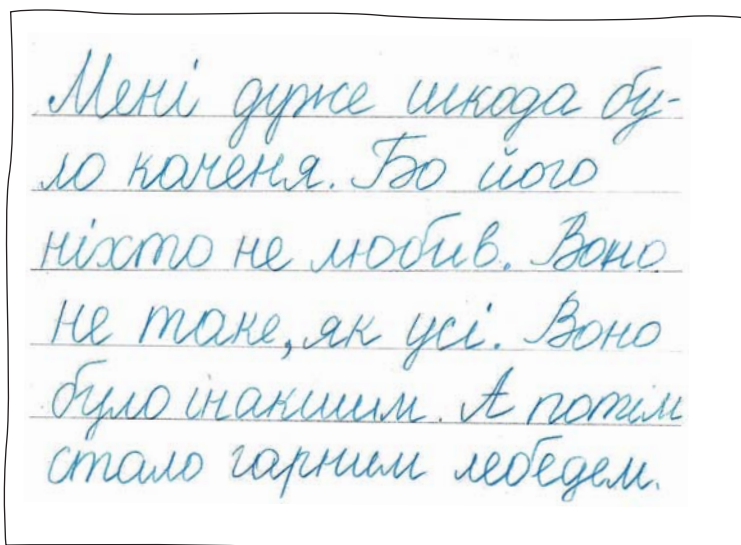
Я хочу розповісти про книжку Григора Тютюнника «Степова казка».



ПРЕЗЕНТУЄМО КНИЖКУ

Готуючись до презентації, робіть записи і малюнки на окремих аркушах. Потім почепіть їх, наприклад, на магнітну дошку.

1. Прочитайте картку, підготовлену до презентації.



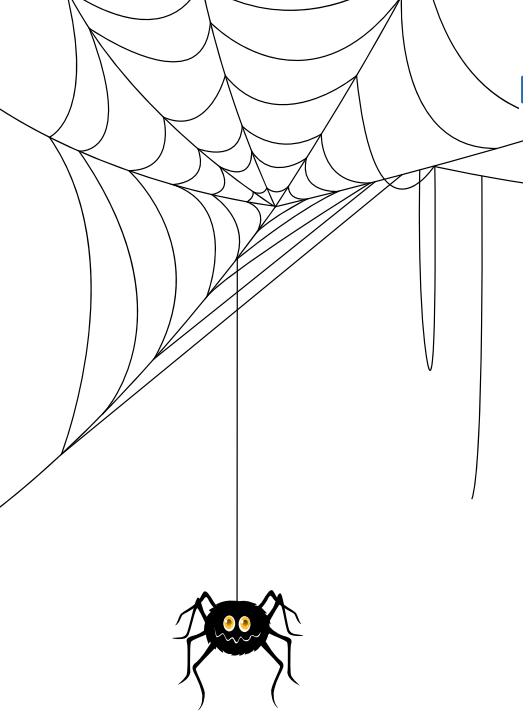
Моя
улюблена
книжка...



2. Підготуйте картку для презентації своєї улюбленої книжки.



ЗМІНЮЄМО ІМЕННИКИ ЗА ПИТАННЯМИ



1. Прочитайте текст, ставлячи після запитань іменник Кріт у потрібній формі.

- Вилазь, **Кроте**, не бійся.
- Не вилізу, – озвався (*хто?*) ... глухо. – Не вилізу, бо я тебе знаю: ти – **Їжак!**
- Вилазь, кажу, я зараз не голодний, – промовив він.
- Еге, так я тобі й повірив. Ти за мною то-рік ганявся, щоб з'їсти... Знаю я вашого брата.
- То, мабуть, не я, хох-хох. – Ей, Павуче!.. – гукнув вгору до Павукової сіті. Скажи (*кому?*) ... , що я не голодний...

Павук хутенько спустився по павутині вниз і погукав (*кого?*) ... :

- Вилазь, вилазь, **Їжак** не голодний.
- А ти відки знаєш?
- Знаю-знаю, – заторохтів Павук, – я всіма вісьмома своїми очима бачу, який він наїдений, і пісень співає веселих...

І пішли **Їжак** (*з ким?*) з ... гуляти в степ.

За Григором Тютюнником

Іменники зв'язуються з іншими словами в реченні за допомогою закінчень і прийменників.

- Запишіть словосполучення з іменником **Кріт**. Озвався (*хто?*), скажи (*кому?*), погукав (*кого?*), пішли **Їжак** (*з ким?*).
- Позначте закінчення у формах слова **Кріт**. Чому воно змінюється?
- Що, крім закінчення, допомогло пов'язати іменник з іншими словами?

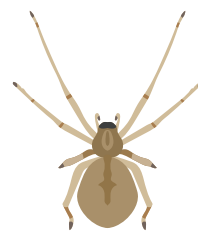
2. Спишіть, доповнюючи словосполучення словом **нора** у потрібній формі.

Є (*що?*), немає (*чого?*), бачу (*що?*), задоволений (*чим?*), сидів (*у чому?*).

- Порівняйте, за якими питаннями змінюються слова **Кріт** і **нора** (істоти і неістоти).

Іменники змінюються за питаннями.
Інакше кажуть: іменники змінюються за відмінками.
В українській мові 7 відмінків.

НАЗВА ВІДМІНКА	ДОПОМІЖНЕ СЛОВО	ПИТАННЯ	ПРИКЛАД
Називний (Н.)	є	хто? що?	павук, степ, сонце
Родовий (Р.)	немає	кого? чого?	павука, степу, сонця
Давальний (Д.)	дати	кому? чому?	павукові (павуку), степу, сонцю
Знахідний (Зн.)	бачу	кого? що?	павука, степ, сонце
Орудний (Ор.)	задоволений	ким? чим?	павуком, степом, сонцем
Місцевий (М.)	стою	на (у) кому? на (у) чому?	на (у) павуку, на (у) степу, на (у) сонці
Кличний (Кл.)			павуче, степе, сонце



Cheiracanthium



Argiope Bruennichi



Araneus Diadematus

До іменників у кличному відмінку не можна поставити запитання. Кличний відмінок використовують у звертаннях.

3. За зразком у таблиці усно провідміняйте (змініть за питаннями) слова **їжак, роса, небо**. Скористайтеся допоміжними словами (у другому стовпчику таблиці).



4. Спишіть словосполучення. Поставте в дужках питання до виділених слів.

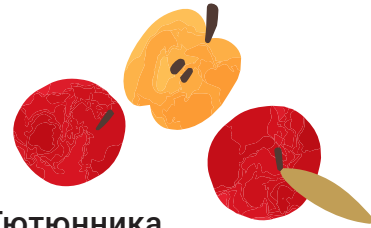
Зразок: розкажи (кому?) товаришу.

Читаю (...) **книжку**, малювала (...) **фарбами**, ласував (...) **тістечком**, плавали (...) **в басейні**, написав (...) **листа**, попросив (...) **маму**, забула (...) **зошит**.

■ З одним зі словосполучень складіть речення. Підкресліть у ньому підмет і присудок.



СТАВИМО ПИТАННЯ ДО ІМЕННИКІВ



1. Прочитайте розповідь Їжака зі «Степової казки» Григора Тютюнника.

— Оце, буває, виставлять хазяїні мисочку молока своїм **прислужникам** — котам, собакам. А вони ще й **носом** крутять. То я вже не промину. А там, дивись, яєчко знайшов **на гнізді** — теж моє. Яблуко **під яблунею** трапиться — сюди його. Ти **яблук** ніколи не куштував?..

— А люди ж на те що? — спитав Кріт.

— Нічого, — усміхнувся Їжак. — Або кажуть: ХАЙ. Слово в них таке є. ХАЙ — це значить, я можу їсти все, що схочу. Гарне слово. Іще вони полюбляють казати: ЩОСЬ. Ото висьорбаю **молоко** з мисочки чи там яєчко вип'ю, — вночі, звісно, — а вдень приляжу десь **під хмизком** поспати чи так перепочити — і чую: «О, щось уже молоко оно випило. А хай йому тямиться!» Інколи, правда, вгадують, що то я. А частіше — ЩОСЬ, кажуть, хох-хох... Ну і я їх не обижаю: я їм **мишей** ловлю, пацюків... Одне слово, жити можна!



- А що думають хазяїни про Їжака? Розкажіть від їхнього імені.
- На які питання відповідають виділені слова? Від яких слів ви ставите питання? Запишіть за зразком: знайшов (що?) яєчко.

2. Спишіть, розкриваючи дужки. Про кого йдеться в тексті?

У (нора) хтось сердито бурмотів. Раптом з-під (земля) виткнувся гострий писок. Потім — настовбурчені вуса. А за (вуса) і вся голова якогось підземельника. Вона була припорошена (пил), без (очі) і з маленькими ямочками замість (вуха).

- Підкресліть підмет і присудок у другому реченні.



3. Доберіть іменники, які б відповідали на поставлені питання.

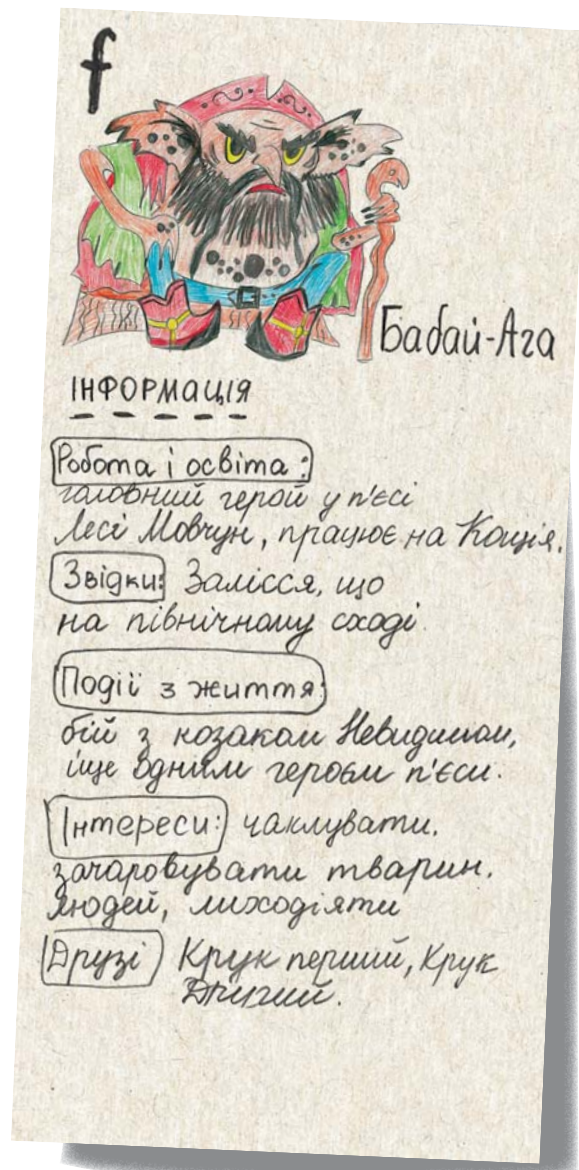
Вітатися (з ким?), дякувати (кому?), прийти (до кого?), пробачити (кого?), чекати (на кого?), дружити (з ким?).

ЯК ВЕСТИ ЧИТАЦЬКИЙ ЩОДЕННИК

У читацькому щоденнику ви записуєте різну інформацію про книжку, яку читаєте.

ВИ МОЖЕТЕ:

- намалювати свою обкладинку;
- записати найважливішу інформацію (автор, назва);
- записати короткий зміст;
- записати ключові слова;
- написати коротку характеристику;
- написати про думки і відчуття героя;
- написати листа головному герою;
- написати газетну статтю про свої враження;
- придумати сторінку щоденника для головного героя (можна на комп'ютері);
- придумати інтерв'ю з героєм;
- намалювати комікс до частини книжки;
- намалювати портрет героя, карту, подію, створити профіль героя для соціальної мережі.



1. Подумайте, які зі згаданих видів робіт показано на фото.



2. Виконайте одну з робіт (або придумайте свою) на окремому аркуші чи у своєму читацькому щоденнику.

ПЕРЕВІРЯЄМО, ЩО ВМІЄМО І ЗНАЄМО



1. Перевірте одне одного, чи можете ви відповісти на такі запитання.

- 1) Яка частина мови називається іменником?
- 2) Які іменники пишуть з великої літери?
- 3) На які питання відповідають назви істот та неістот?
- 4) Як визначити рід іменника?

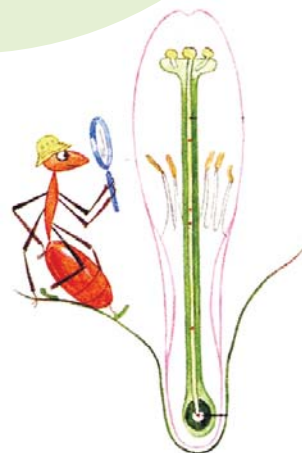
2. Виконайте завдання на вибір.

A. Прочитайте рекламний текст до книжки Стефана Каста «Експедиція з мурахою Софі».



Що це за дер..во
поруч із тобою?
Які в н..ого плоди?
Що це за блакитна квітка
і жовтий м..телик на ній?
Оці ч..рвоні ягоди їстівні чи отруйні?
Який гриб смачніший —
(л, Л)исичка чи (с, С)ироїжка?
Хочеш дізнатися?
Вирушай в експедицію
з (м, М)урахою (с, С)офі!

- Спишіть текст, розкриваючи дужки і вставляючи, де потрібно, пропущені букви.
- Випишіть два іменники — назви істот і два іменники — назви неістот. Позначте число та рід виписаних слів.



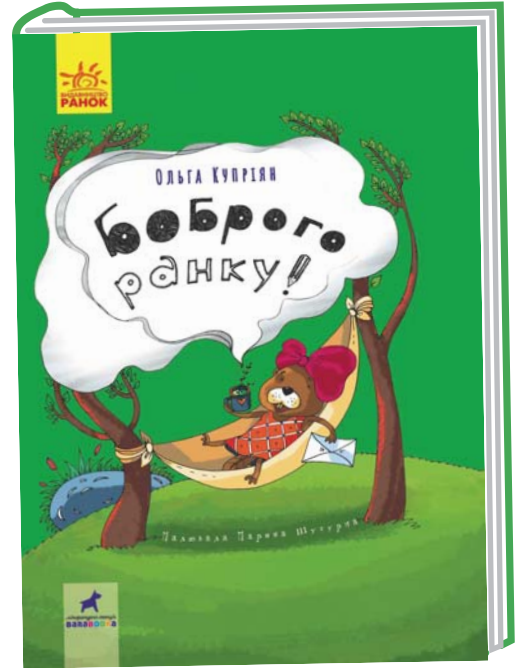
Б. Прочитайте рекламний текст до книжки Ольги Купріян «Боброго ранку».

Недалеко від річки (з, З)движ ж..ве родина (б, Б)обренків із (д, Д)онькою (м, М)артусею. Скоро в родині буде поповнен..я. Тому треба шукати нове ж..тло.



У новому помешкан..і народжується трійн..я – (р, Р)ита, (к, К)ора та (б, Б)оря.

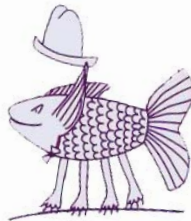
Мартуся стає дорослою. Але їй так само потрібна любов (б, Б)атьків.



- Спишіть, розкриваючи дужки і вставляючи, де потрібно, пропущені букви.
- Випишіть іменники з двох останніх речень. Поставте до них питання, позначте число та рід.



В. Прочитайте рекламний текст до книжки «Тринадцять історій у темряві».



Страшні історії часто виникають у темряві. Вони ро..повідають про (ж, Ж)аховиськ, (м, М)онстрів, прозорих (л, Л)юдей!

При світлі сонця страшні історії ховаються. Однак їх вдалося зап..сати (г, Г)алині (т, Т)качук. Фантазія зі сміхом – прекрасний засіб від страху.

- Спишіть, розкриваючи дужки і вставляючи, де потрібно, пропущені букви.
- Випишіть іменники з двох перших речень. Поставте до них питання, позначте число та рід.



ДОСЛІДЖУЄМО МІФИ

1. Прочитайте, як уявляли створення світу давні греки. Читаючи, впишіть імена, які вам трапляться.

Спочатку був тільки вічний, безмежний, темний Ха́ос. З нього виник весь світ і безсмертні боги. З Хаосу походить і богиня Земля-Ѓея. Вона дає життя усьому, що живе й росте на ній. А далеко під Землею в незмірній глибині народився похмурий Тартар – жахлива безодня, повна вічної пітьми. З Хаосу зродилась і могутня сила – Любов-Ерós.

Почав творитися світ. Хаос породив вічний Морок і темну Ніч. А від Ночі й Мороку постали вічне Світло і радісний світлий День.

Благодатна Земля породила безмежне блакитне небо – Ура́на. І розпростерлося Небо над Землею, і широко розлилося шумне Море.



2. Перечитайте імена, які ви вписали. Це – ключові слова. З їхньою допомогою перекажіть текст одне одному.
3. Слова *географія*, *геологія* пов'язані з ім'ям давньогрецької богині. Якої? Спробуйте пояснити значення цих слів. Перевірте себе за етимологічним словником (див. електронний додаток).

4. Прочитайте текст. Поясніть своїми словами, що таке міф.

У кожного народу з давніх часів збереглися оповіді, що передають уявлення первісної людини про світ. Їх називають **міфами** (від грецького – слово, переказ). Розповідають міфи про те, як було створено Всесвіт, Землю, пояснюють різні явища природи.

5. Опишіть, що зображено. Доберіть речення з тексту, які можуть пояснити фотографію.



6. Складіть план тексту.

ПРИКМЕТНИК

1. Перегляньте текст міфу, що на с. 50, і знайдіть слова, які називають ознаки явищ та істот, допомагають нам уявити їх. Доповніть рядок самостійно дібраними прикладами.

Хаос (який?) ..., боги (які?) ..., Тартар (який?) ..., сила (яка?) ...

Прикметник — це частина мови, яка називає ознаку предмета і відповідає на питання *який? яка? яке? які? чий? чия? чиє? чий?*
Який? справжній, яка? мужня, чиє? мамине.

2. Випишіть з тексту речення з прикметником, який має значення «такий, що дає щастя, добро, радість, достаток». Прикметники, які в ньому є, підкресліть.

3. Знайдіть у тексті і випишіть прикметники, що є спільнокореновими з поданими іменниками. Корені позначте.

Зразок: межа — безмежний.

Світло, вічність, шум, радість, блакить.

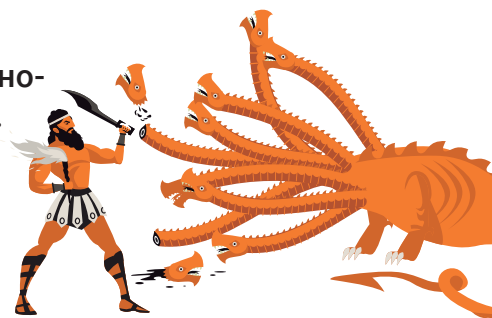
4. Прочитайте уривок з давньогрецького міфу про Геракла. Випишіть у дві групи прикметники, які:
1) змальовують зовнішність; 2) описують те, що не можна передати за допомогою малюнка, фото чи скульптурного зображення.

Геракл — герой давньогрецьких міфів. Батько вирішив дати хлопцеві освіту, гідну героя. З різних міст були запрошені до юнака найвидатніші знавці. Кмітливий, вправний і дужий, Геракл напрочуд швидко перевершив своїх учителів. Він вигнався високий, сміливий і гарний — справжній син всемогутнього бога.



5. Спишіть, вставте пропущені букви, підкресліть прикметники.

Грецькі боги були схожі на людей. Вони мешкали за хмарами на в..ршині в..личної гори Олімп, яку вкр..вали бл..скучі сніги. Їх уявляли надзвичайно мудрими, могутніми, красивими, інколи добрими до людей, часом — злими.





ПОРІВНЮЄМО МІФИ

1. Прочитайте, як уявляли створення світу давні китайці. Зупиняйтеся після кожного абзацу і:
 - А. робіть схематичний малюнок;
 - Б. складайте план – придумуйте назву для кожного абзацу.



Спочатку був безкінечний і безформний Хаос. У ньому виникло величезне Яйце. У цьому Яйці і зародився Пань-гу. Він спав вісімнадцять тисяч років. А коли розплющив очі, нічого не побачив. Навколо був суцільний чорний та липкий морок.

Раптом Пань-гу відчув, що рука його стискає величезну сокиру. Він вдарив цією сокирою перед собою. Зі страшним гуркотом яйце розколося. Нижня важка й волога частина стала Землею (Інь), а легка й суха – Небом (Ян).

Пань-гу уперся ногами в землю, а головою в небо. Боявся, що вони знову зіллються разом. Так простояв він вісімнадцять тисяч літ. Щодня земля ставала товщою, небо – вищим, і Пань-гу ріс разом з ними. Нарешті небо стало міцним. Можна було вже не боятися, що воно впаде на землю.

Пань-гу страшенно втомився і захотів відпочити. Але він помер, тільки-но впав на землю. Його останній подих перетворився на вітер і хмари, очі стали сонцем і місяцем, тулуб – земним суходолом, кров – річками, волосся та шкіра – зірками, травами, квітами і деревами, зуби і кістки – блискучими металами і дорогоцінним камінням, піт на тілі – дощем і росою.

2. Влаштуйте виставку і обговоріть малюнки.
3. Порівняйте плани. Виправте, якщо потрібно.
4. Розкажіть, користуючись малюнками і планами, як давні китайці уявляли створення світу.
5. Випишіть іменники, які повторюються у грецькому й китайському міфах. З їх допомогою розкажіть, що спільного в обох оповідях.



ЯК ПРИКМЕТНИКИ ПОВ'ЯЗАНІ З ІМЕННИКАМИ

1. Пригадайте або перечитайте текст на с. 52, доберіть і вставте у речення пропущені прикметники. Поясніть свій вибір.

1. ... Яйце виникло у ... Хаосі. 2. ... сокира опинилася в руці Пань-гу. 3. Зуби і кістки Пань-гу стали ... металами та ... камінням.

Д о в і д к а . Дорогоцінне, блискучий, міцна, величезне, безкінечний.

■ Чому вам доводилося змінювати деякі слова?

Прикметники в реченні завжди пов'язані з іменниками. Зв'язок встановлюється за допомогою питань. Питання ставиться від іменника до прикметника.

Міф (який?) цікавий, історія (яка?) давня.
Іменник, від якого ставиться питання, позначається +.



2. Спишіть, ставлячи від іменників до прикметників питання за зразком: *під небом (яким?) високим.*

Богів (...?) могутніх, людьми (...?) слабкими, сили (...?) грізні, сонця (...?) лагідного.

■ Випишіть пари прикметників-антонімів.

3. Прочитайте. Випишіть прикметники та іменники, з якими вони пов'язані. До прикметників доберіть і запишіть синоніми.

Легендарний герой Пань-гу знаходився у величезному Яйці. Він пробудився від глибокого сну. І побачив, що його оточує непроглядна пільма.

■ Випишіть із речень синоніми до прикметників **міцний, гігантський.**

4. Випишіть з грецького і китайського міфів сполучення іменників з прикметниками, які передають страх людини перед силами природи.

5. Перечитайте другий абзац тексту про Пань-гу. Випишіть з нього пари антонімів. До інших прикметників цього абзацу самостійно доберіть і запишіть антоніми.

6. Знайдіть у останньому реченні 5 іменників, при яких нема прикметників. Доберіть до них прикметники. Словосполучення запишіть.



ДУМАЄМО, ЯК ПОЕТ

1. Прочитайте мовчки уривок із книжки-картинки «Нумо, хто кінець знайде?» (1929). Ілюстрації Бориса Крюкова.



Грім із хмари
Ух-ух,
Бережечком
Рух-рух,
Дощ на берег
Так-так,
на пісочок
Кап-кап!
По листячку
Тук-тук,
Краплинонька
Тут-тут.
Ось краплинонька!
Ось манесенька!

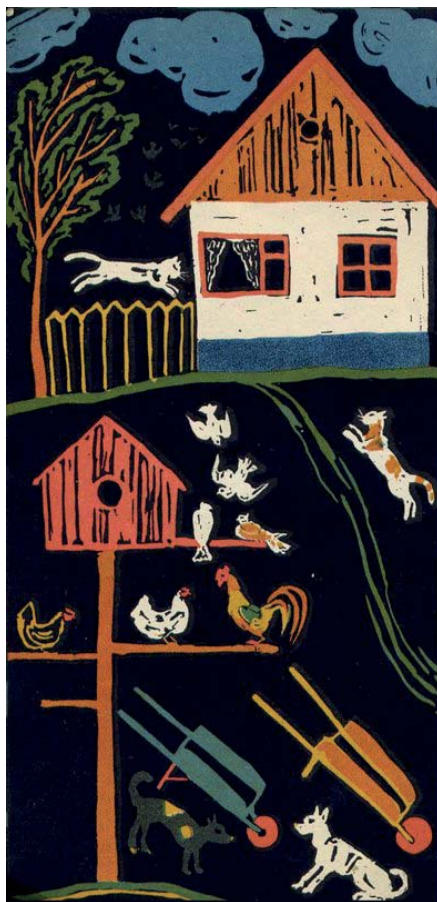
Пройшла крапля
крізь пісок
У швидесенький
струмок.
До ріки
доплинула,
У море
полинула.
Ген краплинонька,
ген манесенька!

Насунув туман,
Краплину піймав,
Збився парою,
Звився хмарою.
Де краплинонька?
Де манесенька?

Вітер налетів,
Хмару закрутив,
Закрутив,
Підхопив,
До струмка
Прикотив.
Де краплинонька?
Де манесенька?

Встала
хмара
угорі,
Загримів
із хмари
грім.
Пішли люди
по хатах,
Худобонька
по дворах.

Кіт —
 Через пліт,
 Собачки —
 під тачки,
 Горобці —
 під стріху,
 примостились
 тихо.
 Кури
 на горище
 до голубів
 ближче.
 Під листячко —
 хрущі.
 Зайчики —
 під кущі.
 А у норі
 мишки —
 замигтіли
 ніжки.



Гуси
 загерґотали,
 жаби
 заскрекотали,
 качки
 залопотіли,
 чайки
 засокотіли.
 А гриби
 в листи —
 «Дощику,
 Припусти!»
 Грім із хмари
 Ух-ух,
 Бережечком
 Рух-рух...

Софія Федорченко

- 2.** Спробуйте пояснити назву вірша. Про яке природне явище йдеться? Підтвердьте свою думку рядками вірша.
- 3.** Знайдіть прикметники у вірші. Чому їх так мало? Якою, на вашу думку, була мета авторки вірша?
- 4.** Як автори книжки-картинки — поетеса і художник — передали рух?
- 5.** Знайдіть дієслова, ужиті в переносному значенні. Яка їхня роль у вірші?
- 6.** Підготуйтеся читати вірш разом. Поділіть між собою рядки. Домовтеся, як читати: де тихо, а де голосно; де повільно, а де швидко.
- 7.** Об'єднайтеся ще з одною парою. Подумайте: як гримить грім, як падає дощ? Якими звуками можна супроводжувати читання вірша? (Використайте доступні інструменти чи предмети — лінійки, олівці і ручки, металеві чи пластикові банки з горохом або квасолею тощо).
- 8.** Презентуйте роботи груп класу.



**ДОБИРАЄМО ПРИКМЕТНИКИ**

- 1.** У вірші «Нумо, хто кінець знайде?» тільки два прикметники. Спробуйте побути поетами і додати прикметники до виділених іменників так, щоб ритм вірша зберігся.

Вітер налетів,
Хмару закрутив,
 Закрутив,
 Підхопив,
 До *струмка*
 Прикотив.

- 2.** Прочитайте. Випишіть речення, у яких є прикметники, підкресліть їх. Іменники, з якими вони пов'язані, позначте +.

Туман — великий сплюх і живе на дні річки. Вже перед ранком він вилазить з глибокої ріки і йде в поле попастись. Бо — голодний. Пасеться, доки ясне сонце з-за лісу не вигляне. Тікає він від сонця. Тільки мокрі сліди на траві світяться. Одне незрозуміло: як туман холодною зимою без їжі живе? Може, він у небо піднімається, може, снігом стає або інеєм? (За М. Слабошпицьким)

- A.** Випишіть із тексту іменники, які позначають три стани води. Доберіть і запишіть до кожного з них по два прикметники.
B. Випишіть з вірша «Нумо, хто кінець знайде?» речення, яке могло б бути відповіддю на останнє запитання тексту.
- 3.** Випишіть з вірша назви тварин, які відповідають таким визначенням.

Зелені ... , білокрилі ... , полохливі ..., ґерґотливі

- 4.** Доберіть до кожного іменника прикметник. Утворені словосполучення запишіть, ставлячи прикметник у відповідній формі. Позначте суфікси прикметників.

Сніг, туман (білесенький, білуватий);
 морозиво, кока-кола (холодний, холоднуватий);
 мишка, шубка (манесенький, малуватий).



- 5.** Запишіть відповідь на запитання, яке повторюється у вірші.

ЗМІНЮЄМО ПРИКМЕТНИКИ ЗА ЧИСЛАМИ

1. Прочитайте. Змініть слова за зразком. Знайдіть серед прикметників синоніми. Чим відрізняються утворені словосполучення від поданих?

синій птах — сині птахи

народна пісня —

давня казка —

дрібна зірка —

первісна людина —

стара подія —

Прикметники змінюються за числами — можуть бути у формі **однини** і **множини**: *природне явище* — *природні явища*. Прикметник завжди стоїть у тому самому числі, що й іменник, з яким він пов'язаний.

2. Прочитайте. Випишіть словосполучення у формі множини, позначте закінчення прикметників.

Стрімкий потік, золоті павутинки, далекі краї, міцна рука, високі хвилі, водяний пар, сліпучі блискавки, рясна роса.

2. Прочитайте українську народну пісню-колядку.

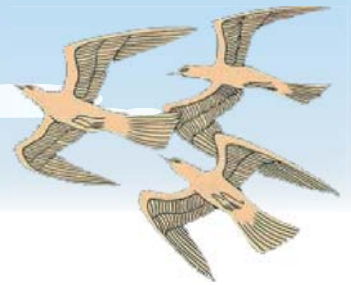
Як ще не було початку світа

Ой як ще не було ні землі ні неба,
А що тільки було та синее море,
А посеред моря зелений явір,
На явороньку три синії птахи.
Три синії птахи та радоньку радять,
Та радоньку радять, як світ засновати.
Та й пірнули птахи в світові глибини
Та й винесли птахи жовтий красен-камінь.
Стало з того каменю та яснее сонце.
Та й пірнули птахи в світові глибини,
Та й винесли птахи злоту павутинку.
Стала з павутинки ясна твердь небесна.
Ще пірнули птахи у світа глибини,
Та й винесли птахи синій срібен-камінь.
Став з того каменю блідесенький місяць.



Художниця
Олександра Вернега

Ще пірнули птахи у світа глибини
Та й винесли птахи золотий пісочок.
Стали із пісочку дрібнії звіздочки.
Ще пірнули птахи у світа глибини
Та й винесли птахи та темного мулу.
Стала з того мулу чорная землиця,
Та й зросли на землі жито і пшениця,
Жито і пшениця і всяка пашниця.



■ Розкажіть, як наші предки уявляли створення світу.

3. З народної пісні «Як ще не було початку світа» виписіть сполучення іменників з прикметниками, що стоять в однині.

А. Знайдіть прикметники, які мають незвичну для нас форму.

Б. Поставте виписані словосполучення у форму множини (які можливо).

4. Прочитайте. Доповніть кожне речення прикметниками з пісні «Як ще не було початку світа». Нові речення запишіть. Позначте число прикметників.

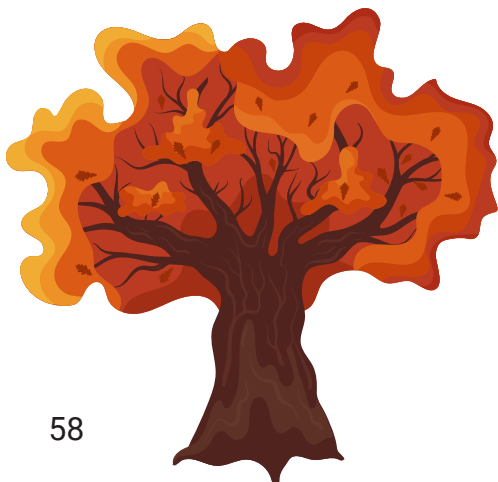
1. З каменю утворилося сонце.
2. З павутинки утворилося небо.
3. З піску стали зірки.



5. Прочитайте уривок з українського міфу. Спишіть, змінюючи прикметники так, щоб їхня форма відповідала формі іменників.

Прадуб

Довго думу свою думав Сокіл. І зніс Сокіл (золотий) жолудь. І сталося диво: вирросло з того жолудя (могутній) Першодерево, Дуб-Стародуб. І вродили на його (крислатий) гіллях (молодильне) яблука — плоди невмирущості (За С. Плачиндою).



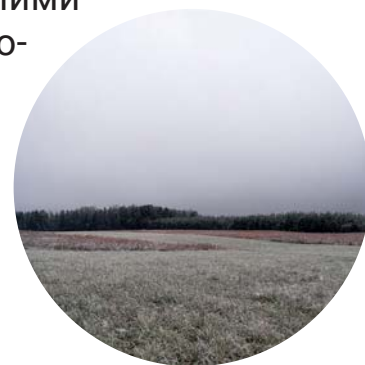
ДОБИРАЄМО ІЛЮСТРАЦІЇ ДО ТЕКСТУ

1. Прочитайте текст. Доберіть ілюстрації до кожного абзацу.

Перисті, або пір'ясті, хмари — одні з основних видів хмар. За формою нагадують пір'я, промені або нитки. Не закривають небо повністю. Не приносять опадів, але можуть свідчити про зміну погоди. Увечері після заходу сонця ще довго залишаються освітленими, набуваючи сріблястого, золотавого або червонуватого забарвлення. Згодом ці хмари поступово сіріють.

Шаруваті хмари виглядають як однорідний шар сірого або жовто-сірого кольору, подібний на туман. Частково нижня поверхня цього шару буває розірваною або у формі клаптів. Зазвичай шаруваті хмари закривають все небо сірою пеленою, проте можуть спостерігатися і розірвані хмарові маси. Деколи хмари зливаються із наземним туманом. Сонце і місяць через шаруваті хмари зазвичай не просвічуються.

Купчасті хмари схожі на куполи (бані), башти з білими вершинами і плоскою синюватою чи сіруватою основою. Ці хмари опадів не дають. Зазвичай купчасті хмари мають чіткі обриси. Але сильний поривчастий вітер може розірвати їхні краї. Можуть закривати майже все небо. Окремі купчасті хмари найчастіше розміщуються на небі хаотично, але деколи утворюють гряди або ланцюжки.




2. Визначте тип тексту (опис, розповідь, міркування).

3. Придумайте і запишіть назву тексту. Напишіть перше речення — вступ до тексту.

4. Виберіть один вид хмар і перекажіть одне одному відповідну частину тексту.

5. Знайдіть інформацію про інші види хмар. Поясніть, де і як ви шукати мете.

 **6.** Напишіть короткий текст про інший вид хмар, намалюйте ілюстрацію (або надрукуйте текст на комп'ютері і вставте фото).



ЗМІНЮЄМО ПРИКМЕТНИКИ ЗА РОДАМИ І ЧИСЛАМИ

1. Прочитайте і відгадайте загадки. Як форма прикметників підказала, про які природні явища йдеться?

1. І тонкий, і високий, а сяде в траву — не видно.
2. Сильніша від сонця, слабша від вітру; очей не має, а плаче.

2. Знайдіть у тексті (с. 59) назви хмар.

А. Складіть і запишіть з ними одне речення. Чому не можна визначити рід цих прикметників?

Б. Складіть і запишіть з цими прикметниками таке речення, щоб їх рід можна було визначити.

3. Від виділених іменників утворіть прикметник. Поєднайте їх з поданими іменниками. Позначте рід прикметників.

Зразок: **Весна:** ранок, свято, квітка. Весняний (чол.) ранок, весняна (жін.) квітка, весняне (сер.) свято.

Дощ: хмара, небо, день. **Сонце:** погода, настрій, тепло.

Літо: взуття, місяць, спека.

4. Випишіть з другого абзацу тексту (с. 59) речення, у якому є прикметник жіночого роду, з третього абзацу — речення з прикметником чоловічого роду. Підкресліть прикметники.

5. Прочитайте дитячий віршик і порівняйте його з текстом про хмари. Про який вид хмар написала поетеса Леся Вознюк?

Як овечка з баранцями, ходять хмарки табунцями:
Вайлуваті та кудлаті, і пухнасті, й волохаті.



6. Випишіть з тексту (с. 59) прикметники, які пов'язані з іменниками колір, забарвлення, основа. Визначте їхній рід.

В однині прикметники змінюються за родами.

Є три роди:

чоловічий: (який?) *справжній*;

жіночий: (яка?) *справжня*;

середній: (яке?) *справжнє*.

Прикметники завжди стоять у тому самому роді й числі, що й іменники, з якими вони пов'язані.



ВЧИМОСЯ ПОЯСНЮВАТИ

- 1.** Ви часто натрапляєте на тексти, у яких пояснюється, як і чому щось відбувається. Прочитайте такий текст, звертаючи увагу на його будову.

Чому ми бачимо дихання в холодний день?

ЗАПИТАННЯ В ЗАГОЛОВКУ

Коли в холодний день ви виходите на вулицю, то бачите, як при кожному видиху з вашого рота з'являється маленька хмарка.

ВСТУП ДО ТЕМИ

У повітрі, яке ви видихаєте, є невидима водяна пара. Ваше дихання тепле, тому що тепло всередині вашого тіла.

ПОСЛІДОВНЕ ПОЯСНЕННЯ: ЧОМУ, КОЛИ

Тож тепле вологе повітря, яке ви видихнули, одразу охолоджується. Водяна пара перетворюється на маленькі краплі води. Саме вони й утворюють хмарку. Це явище називається **конденсацією**.

ВИСНОВОК, ПІДСУМКОВЕ РЕЧЕННЯ, ЩО ПЕРЕГУКУЄТЬСЯ З ПЕРШИМ

Коли в холодний день ви подихаєте на свою долоню, то також відчуєте вологу. Отже, вода з газоподібного стану перейшла в рідкий.

ЧАСТО ДО ТЕКСТУ Є МАЛЮНОК

Волога тепла хмарка



ОСОБЛИВОСТІ МОВИ: ДІЄСЛОВА (БАЧИТЕ, ВІДЧУЄТЕ); ТЕРМІНИ (КОНДЕНСАЦІЯ, ПАРА); СЛОВА ЯКЩО, КОЛИ, ТОМУ ЩО.

- 2.** Виконайте завдання на вибір.

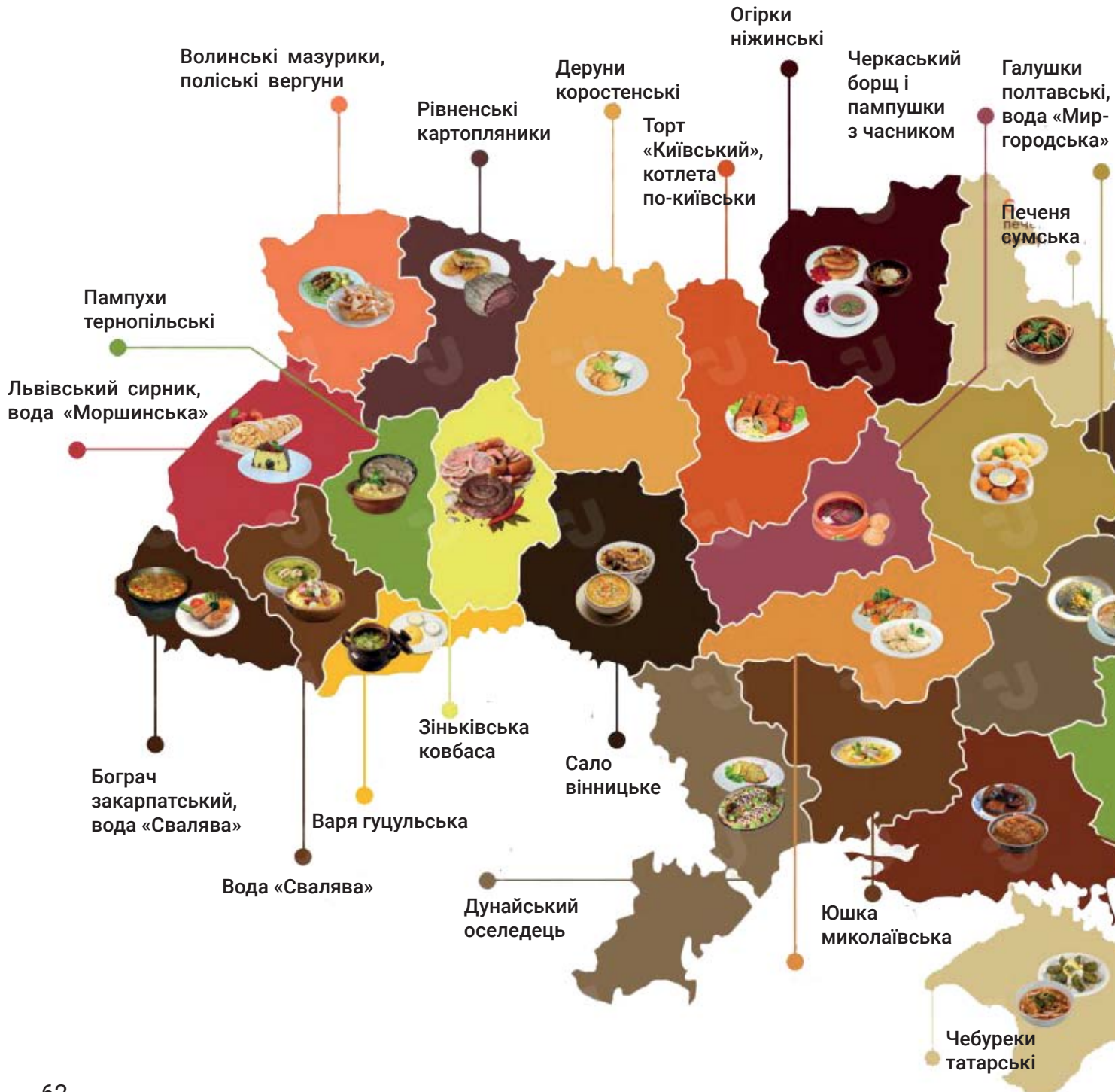
- А.** Доведіть, що ви добре зрозуміли пояснення — дайте коротку письмову відповідь на запитання заголовка своїми словами.
Б. Напишіть текст — відповідь на запитання «Чому вода з річок не витікає?».

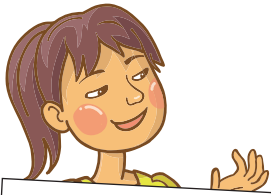


ПРАЦЮЄМО З ВІЗУАЛЬНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ

На цій карті України позначено страви, напої та інші продукти, названі на честь міст чи регіонів.

Їмо українське!





<http://sum.in.ua/>
«Словник української мови» в 11 томах



- 1.** За допомогою карти дайте відповідь на запитання.
 - 1) Які страви, напої та інші продукти, зображені на карті, ви знаєте? Запишіть їх назви.
 - 2) Звідки ці страви: галушки, капуста, гречаники?
 - 3) Які марки мінеральної води позначені на карті?
 - 4) Яку із зазначених страв ви хотіли би спробувати?
 - 5) Яких страв ви не знаєте? Зверніться до тлумачного словника (паперового або електронного) і розкажіть про значення слів, які ви дізналися.

2. Яка стравка чи напій названі на честь міста/регіону, у якому ви живете або з яким сусідите?

3. Прочитайте. Складіть словосполучення зі слів обох рядків, не змінюючи форми слів. Поясніть, як ви міркували.

Капусняк, сало, вареники, юшка.
Свіже, запашна, бабусині, гарячий.

4. Розгляньте карту. Випишіть по два сполучення іменників з прикметниками чоловічого та жіночого роду і одне з прикметником середнього роду.

5. Прочитайте. Спишіть текст, розкриваючи дужки. Знайдіть на карті місцевість, про яку розповідається в тексті, складіть і запишіть ще одне речення про улюблені страви жителів цієї області.

У вересні в місті Борщів на Тернопільщині проходить (народна) фестиваль борщу «Борщів». Програма свята (веселий, пізнавальний та смачний). (Навколишній) села представляють свій борщ, який готують (місцева) господині. Крім того, варять борщ у (великий) казані на багатті.



6. Складіть хмару тегів-прикметників, якими можна описати вашу улюблену страву за таким ознаками: вигляд, смак, запах, враження (відчуття).